

Türkçe Ders Kitaplarında Hegemonik Erkeklik*

Hegemonic Masculinity in Turkish Coursebooks

Nurcan YÜREK**, F. Ayşe BALCI KARABOĞA***

Öz: Hegemonik erkeklik, Connell’in dört erkeklik tipinden biridir. Connell, bu kategoriyi oluşturan erkeklerin, kadınları ve geri kalan diğer erkek kategorilerini de baskıladığını söylemektedir. Erkeklik kategorilerinin sayıca en az olduğu bu grup erkekler, sistemin ihtiyaç duyduğu değişikliklere ayak uydurarak sürekli bir yenilenme halindedir. Hegemonik erkeklik toplumsal kurumlar tarafından yeniden ve yeniden üretilerek var olabilmektedir. Özellikle medya ve eğitim alanlarında hegemonik erkekliğin temsiliyetine dair çalışmalar son zamanlarda önem kazanmıştır. Okul, çocukların aileden sonra sosyalleştiği ikinci kurumdur. Çocuğun hayatının büyük bir kısmını kapsaması, öğretim ayağı ile birlikte eğitim ayağının da bulunması sebepleriyle okulun; çocukların kişiliklerine, duygusal ve düşünsel algılarına olan etkisi tartışmasızdır. Hegemonik erkeklik, toplumsal kurumlarca üretilmektedir. Bir toplumsal kurum ve çocuklar için sistematik bir eğitim öğretim kalıbı olan okullarda hegemonik erkeklik; ders materyalleri, öğretmen tutum ve davranışları gibi araçlarla yeniden üretilmektedir. Bu çalışma, hegemonik erkekliğin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yapılan çalışmada literatürdeki hegemonik erkeklik tanımlarından yola çıkılarak elde edilen özellikler listelenmiş ve bu özelliklerin incelenen metinlerdeki erkek karakterler üzerinden görünürlüğü araştırılmıştır. Araştırma sonucunda hegemonik erkeklik imajına ait bazı özelliklerin metinlerde geçen erkek karakterlerce temsil edildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hegemonik erkeklik, ders kitaplarında cinsiyetçilik, eğitim, Türkçe dersi, eğitim materyallerinde cinsiyet

Abstract: Hegemonic masculinity is one of the four masculinity types of Connell’s classification. Connell states that men who are part of this category also suppress the rest of the male categories along with women. This group of men with the least number of masculinity categories, is in a state of constant renewal, keeping up with the changes that the system demands. Hegemonic masculinity exists and is reproduced continuously by social institutions. Especially in the fields of media and education, studies about the representation of hegemonic men have recently come into prominence. The school is the second organization for children to associate after the family. It is the school's obligation to cover an extensive piece of the children's life, to incorporate the education aspect together with the teaching aspect; the effect on children’s identity, enthusiastic and scholarly observations is undisputed. Hegemonic masculinity exists in social institutions. Hegemonic masculinity in schools as a social institution and a systematic educational teaching pattern for children; is reproduced by tools such as course materials, teacher attitudes and behaviors. This study aims to reveal the reflections of hegemonic masculinity in secondary school Turkish course books. In the work done, the features obtained from the hegemonic masculinity definitions in the literature are listed and their visibility is investigated through the male characters in the analyzed texts. As a result of the research, it is seen that some features of hegemonic masculinity images are represented in the male characters in the texts.

Keywords: Hegemonic masculinity, gender in education, education, Turkish lesson, gender in educational materials

Giriş

Feminizmin ikinci dalgası erkeklerin kadınlar üzerindeki sömürüsüne açıklama getirme çabalarını içermektedir. Kadınların kadınlık durumlarını sorguladıkları bu dalga, erkeklik

* Bu çalışma 2018 yılında, ikinci yazar danışmanlığında, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Anabilim Dalında tamamlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğretmen, Küçükdalyan Mahmut Yarım Ortaokulu, Hatay-Türkiye.; tm164YS, e-posta: nurcanyrek@gmail.com

*** Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Mersin-Türkiye, ORCID: e-posta: aysebalci@gmail.com

çalışmalarına esin olmuştur. Postmodernizmin feminist çalışmalara etkisiyle, kadınların tek bir kategori olmadığı; sınıf, yaş, etnisite vb. özelliklere göre farklı sömürülere maruz kaldıkları tartışmaları feminizmin üçüncü dalgasını oluşturmuştur. Bu durumla paralel düşünüldüğünde tek bir erkek kategorisi olması ve tüm erkeklerin kadınlara yönelik sömürüden eşit derecede pay alması mümkün görünmemektedir. Bu düşünce bugün pek çok bilim dalının ilgisini çeken “eleştirel erkeklik çalışmaları”ni doğurmuştur. Eleştirel erkeklik çalışmaları ile birlikte okullarda disiplinin, giyimin, akademik hiyerarşinin ve takım oyunlarının erkekliği nasıl etkilediği veya kanun uygulamalarında da erkekliğin nasıl etkili olduğu, bilim ve tekniğin kurgu ve kullanımında erkekliğin baskınlığı (Connell, 1995, s. 28) gibi konular araştırılmaya başlanmıştır.

Connell’e (2017, s. 190) göre toplumsal cinsiyet, insanların eril ve dişil olarak, üremeye dayalı bölünmesi kapsamında ve bölünmeyle bağlantılı olarak örgütlenmiş pratiktir. Şu halde erkeklik, kadınlık gibi bir toplumsal cinsiyet biçimlemesidir. Eril olmak biyolojiktir; erkeklik ise tıpkı kadınlık gibi kültürelidir ve çok boyutlu bir olgudur. Atay da (2004, s. 11-30), erkekliğin doğal değil kültürel olduğunu, tarihselliğe sahip olduğunu ve bu tarihselliğin iktidar pratiği içerdiğini söylemektedir. Sınıfla, yaşam tarzıyla, etnisiteyle, yaşla, dinle, cinsel yönelimle ve diğer değer ve statülerle ilişkilenebilecek biçimine göre aralarında hegemonya söz konusu olan erkeklik kategorileri görünürleşmektedir.

Connell (2017, s. 245) , birbirinden farklı fakat aralarında hiyerarşik ilişkiler bulunan dört erkeklik kategorisi sistematize etmiştir. Sözü geçen erkeklik kategorilerinin en üstünde “hegemonik erkeklik” yer almaktadır. Hegemonik erkeklik, farklı erkeklikler arasında hiyerarşi ve iktidar yapılarını kapsayan devlet, ordu ve işgücü piyasasında kurumsallaşmış ataerkil sistem içinde bir erkeklik türüdür (Sancar, 2011, s. 17) ve diğer tüm erkekliklerin tepe noktasını oluşturur. Hegemonya, iktidarda olanın zora başvurmasından çok, toplumun bu hegemonyayı kabul etmesine, rıza göstermesine bağlıdır. Rıza göstermek egemen kültürün içselleştirilmesiyle mümkündür. İktidar sahipleri ile egemen kültürün arasındaki sıkı ilişki, hegemonik erkekliği doğurmaktadır.

Toplumsallığı ve çeşitliliği olan erkeklikler içinde kültürel olarak idealize edilen hegemonik erkeklik heteroseksizm, ırkçılık ve homofobi söylemsel mekanizmalarıyla oluşmakta ve pekişmektedir (Onur ve Koyuncu, 2004, s. 31-49). Böylece hegemonik erkeklik, toplumsal hiyerarşinin tepesinde yer alarak kadınları, doğayı ve diğer erkeklik gruplarını tahakkümü altına alır. Ataerkillik ve kapitalizme sırtını yaslayan hegemonik erkeklik bu sistemlerin temel araçları olan aile, okul, medya, piyasa gibi ayaklar üzerinden yeniden üretilir; yine bu sistemlerin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli olarak güncellenir.

“Erkeklikler” kavramındaki sözcüğün çoğul olması, erkekliğin farklı biçimleri olduğuna dair vurgudan ileri gelmektedir. Connell’e göre (2017, s. 249), erkeklikler, erkekle aynı anlama gelmez; erkekliklerden konuşmak, cinsiyet ilişkilerinden konuşmaktır. Erkeklikler, erkeklerin cinsiyet düzenindeki konumlarıyla ilgilidir. Erkeklik çalışmaları, erkeklerin kendi sosyal konumları ve bunun aracılığıyla sahip oldukları güç ve iktidar durumlarını sorgulamakla başlayacak ve nihayetinde kendini değiştirerek erkek egemenliğine karşı çıkacak bir “erkek farkındalığı” oluşturma çalışmalarıdır. Erkeklikler farkındalığı, erkek kategorisinin doğal değil; politik ve kültürel bir kategori olduğu görüşüyle her şeyden önce erkekleri hedef almaktadır. Erkek kategorisi, cinsel yönelimlerinden, etnik kimliklerinden, sınıfsal konumlarından bağımsız olarak tüm erkekleri kapsamaktadır. Connell (2017, s. 187), erkek kategorisini dört tip olacak şekilde sistematize etmiştir. Bunlar: Hegemonik erkeklik, işbirlikçi (suç ortağı) erkeklik, madun erkeklik, marjinal erkekliktir.

Hegemonik erkeklik basitçe toplumdaki farklı erkeklikler arasında üstün olan erkeklik modelini ifade eden bir kavramdır. Connell (2017, s. 248), bu hegemonik formun illa erkekliğin en yaygın olanını temsil etmesi gerekmediğini belirtir. Ona göre çoğu erkek, toplumlarındaki veya kültürlerindeki hegemonik erkeklikle bir gerilim içinde yaşamaktadır ve hegemonik erkekliğe sahip olanlar ise maliyeti çok da olsa bu konuma uygun bir şekilde yaşamak için sürekli çaba göstermek durumundadır (Akca ve Tönel, 2011, s. 11-40). Connell (2017, s. 249), hegemonik erkekliği; erkeklerin hâkimiyetini, kadınların ise bağlılığını garanti altına alan

ataerkilliğin meşruiyet problemine cevap veren bir toplumsal cinsiyet pratiği biçimi olarak tanımlar. Erkeklerin kendi aralarında da tahakküm ilişkileri vardır. Hegemonik erkeklik, iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imajıdır. Bu çerçevede hegemonik erkeklik denilen şeyle aslında bir imaj seti kastedilmektedir (Türk, 2007, s. 4). Erkeklik ideolojileri eğitim, medya, din gibi çeşitli araçlarla hayatın her alanında ortaya çıkmaktadır.

Eğitim, insan hayatının büyük bir kısmını oluşturan; çocukluk, ergenlik ve gençlik dönemleri boyunca devam eden bir süreçtir. Bu dönemler kişiliği meydana getiren etik değerler, psikolojik ve zihinsel durum ile sosyal davranış biçimlerinin şekillendiği, içselleştirildiği dönemlerdir. Bilhassa ergenlik dönemine rast gelen ortaokul kademesi, bireylerin zihinsel ve bedensel gelişimi dolayısıyla yaşadıkları “kimlik bunalımı” ile bir karakter temeli oluşturmaya başladıkları “kritik dönemi” kapsamaktadır (Erikson, 1968, s. 181).

Şimşek’e göre eğitim ve iktidar ilişkisi, bir devletin benimsediği eğitim felsefesinin etkisinden uygulamaya koyduğu eğitim politikalarına, bireylerin aileleriyle ilişkilerinden okullarda öğretmenleriyle kurdukları ilişkilere kadar geniş bir açıda değerlendirilmektedir (2012, s. 26). Yani eğitim, iktidar ideolojisinin yerleştirilmesinin ve yeniden üretilmesinin en önemli aracı olagelmektedir. Bu sebeple toplumda var olan dolayısıyla iktidarın karakteristiğini de belirleyen ilişki, eğitim sisteminde doğrudan yer alır. Kültürden kültüre farklılıklar gösterse de bu karakteristik birbiri ile benzer nitelikte ötekileştirici unsurlar taşımaktadır. Cinsiyetçilik bir ötekileştirme biçimidir ve ağırlığı değişmekle birlikte tüm dünyada eğitim sistemi ve okul kültürüne nüfuz etmiş durumdadır. Cinsiyet eşitsizliğinin yine eğitim kurumları aracılığı ile yeniden üretildiği, cinsiyet ve eğitim olgularının birbiri ile bu anlamda döngüsel bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Eğitim hayatı boyunca çeşitli öğretmen tutum ve davranışlarından, öğrenim görülen derslere, okul kurallarına, ders içerik ve materyallerine kadar geniş bir yelpazeye sahip etkenler bireylerin yaşam boyu devam eden pratiklerini belirlemektedir. Bu materyallerden biri olan ders kitabı rastgele sunulan kaynaklar olmadığı ve belli bir amaç doğrultusunda kullanıldığı için incelenmeye değer bir araştırma konusudur.

2012-2013 eğitim döneminde uygulamaya konan 12 Yıllık Zorunlu Eğitim Sistemi ile ortaokulda okutulan Türkçe dersi saat ağırlığı 5 ve 6. sınıfta altışar; 7 ve 8. sınıfta beşer saat olarak belirlenmiştir. Bu durumda bu yaş dönemi çocuklarının en çok kullandığı ders kitabı Türkçe ders kitapları olmaktadır. Bununla birlikte Türkçe dersi, bir ana dili dersidir. Toplumsal rollere ilişkin kalıp sözler en çok bu derste ele alınmaktadır. Ayrıca okuma ve dinlemenin bilişsel, duyuşsal öğrenme üzerindeki etkisi düşüldüğünde Türkçe ders kitaplarının çocuklar üzerindeki etkisinin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Ders kitapları eğitim öğretimin baş materyalleridir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından önerilen ve okullarda okutulan ders kitaplarının cinsiyetçi içerikleri yapılan pek çok araştırmayla ortaya konmuştur. Bu cinsiyetçi iş bölümünün hegemonik erkeklikle nasıl bir bağı olduğu ve hegemonik erkekliğin bu kitaplarda nasıl temsil edildiği, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi çok çeşitli söylemlere uygulanan birtakım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir (Bilgin, 2006, s. 1). İçerik çözümlemesi, bir mesajın içindeki verilerden yinelenebilir ve anlamlı çıkarımlar yapabilen ve güvenilir sonuçlar vermesi beklenen bir araştırma tekniğidir (Gökçe, 2012, s. 85). Yani, araştırma aynı verilere dayanarak yer, koşullar ve araştırmayı yapan kişiler değiştiğinde de aynı sonuçlar alınmalıdır. İçerik çözümlemesi yazılı metinler (kitap, dergi, gazete, afiş, sloganlar ve radyo yayınları, mülakatlar, filmler, TV programları) üzerinde uygulanır. Genel olarak içerik çözümlemesi bir iletişim incelemesidir (Gökçe, 2012). Bu çalışmada da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından önerilen ve ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarında verilen seçili metinler aracılığı ile hegemonik erkekliğin nasıl temsil edildiği ve hegemonik erkekliğin nasıl üretildiği incelenmektedir.

Örneklem

Buna göre örneklem, 2016-2017 eğitim öğretim ders yılı için MEB tarafından ülke genelinde dağıtılmış ortaokul Türkçe ders kitaplarından: MEB Yayınları 5. sınıf Türkçe Ders Kitabı, Dörtel Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Meram Yayınları 7. sınıf Türkçe Ders Kitabı ve Dikey yayınları 8. sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak belirlenmiştir. En tipik alt grup olarak ise, 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen okuma, dinleme ve serbest okuma metinleri seçilmiştir. 5. sınıf ders kitabından 36, 6. sınıf ders kitabından 31, 7. sınıf ders kitabından 30, 8. sınıf ders kitabından 30 olmak üzere toplam 127 metin incelenmiştir. Bu metinler incelenen ders kitaplarında geçen metinlerin tamamını kapsamaktadır. Seçilen metinler tür bakımından hikâye, roman, şiir, tiyatro, makale, deneme, anı vb. olacak şekilde çeşitlilik içermektedir.

Veri toplama

Veri Toplama Yöntemi. Veriler içerik analizi tekniklerinden kategorisel analiz izlenerek toplanmıştır. Literatür taramamızdan elde ettiğimiz ve Tablo 1’de verilen başlıklar odağında örneklemimizi oluşturan ders kitapları incelenmiştir.

İşlem

Çalışmamızda ulaştığımız kategorileri belirlerken hegemonik erkeklikle ilgili geniş bir literatür taraması yapılmış bu tarama sonucu ulaştığımız hegemonik erkeklik tanımlarından ve bu tanımları somutlaştıran niteliklerden hareketle çalışmanın iskeletini oluşturan “hegemonik erkeklik havuzuna” ulaşılmıştır. Belirlenen örnek metinler üzerinden bağımsız kodlayıcıların kodlama çalışmasının sonuçları değerlendirilerek verilerin kodlama çalışması sürdürülmüştür.

Verilerin analizi

Veri analizinde içerik analizi tekniklerinden kategorisel analiz kullanılmıştır. İçerik analizi tekniklerinin ortak paydası, çıkarım esasına dayanmalarıdır (Bilgin, 2006, s. 1). Bu tekniklerin hepsi mesajlarda gözlenen öğelerden hareketle bir yorum getirme amacı taşırlar. Bu nedenle içerik analizi objektif ve sübjektif teknikler içermektedir. Bu teknikler araştırmacıların öznel yaratıcılıklarına da izin veren bir yapıdadır

İçerik analizinin geçerliği ise, amaçlar ve araçlar arasındaki uygunlukla ilgilidir. İçerik analizi tekniklerinin mesajları bozmadan amaca ulaşmayı sağlaması gereklidir (Bilgin, 2006, s. 17). Tıpkı diğer yöntemler için olduğu gibi içerik analizi için de farklı geçerlik türlerinden söz edilebilir: İçerik geçerliği, tahmin geçerliği, karşılaştırma geçerliği, yorum geçerliği. Bunların ölçülmesi ya da test edilmesi içerik analizi dışındaki yöntemlerinkine benzerdir (Bilgin, 2006, s. 17). Bu çalışmada analizler araştırma sorularının sunduğu amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

İçerik analizinde ilk kullanılan tekniklerden biri kategorisel analiz olmuştur. Ayrıca günümüzde kullanılan daha gelişmiş teknikler içinde ayrı bir aşama olarak yer almaktadır. Kategorisel analiz, genel olarak belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ardından bu birimlerin belirli kriterlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasını ifade eder.

Kategorilendirme, mesajların kodlanmasını yani anlamlarının işlenmesini gerektirir. Örneğin mesajın konusu, lehte veya aleyhteki yönü, taşıdığı değerler, amaçlar gibi mesajın söylediği şeye ilişkin boyutlar ile mesajın tipi, biçimi, mesaj veya iletişimin gramer özellikleri gibi mesajın söyleme tarzıyla ilgili boyutlar kategorilendirmede esas alınabilir (Bilgin, 2006, s. 12).

Araştırmacılar hangi kategorileri kullanırsa kullansın, kategorilerin belirlenmesinde uyulacak bazı teknik esaslar vardır. Kategorilerin homojen, ayırt edici, objektif olması, bütünsellik taşıması, amaca uygun ve anlamlı olması gerekir. Kategorilendirmede ya başkaları tarafında daha önceden geliştirilmiş kategoriler alınır ya da yeni bir kategori sistemi geliştirilir.

İçerik analizi tekniklerinin güvenilirliği kodlama işlemine bağlıdır. Bu ise, kodlayıcıların ve kodlama kategorilerinin güvenilirliğiyle ilgilidir. Kodlayıcının güvenilirliği, farklı kodlayıcıların aynı metni aynı şekilde kodlamalarını veya aynı kodlayıcının aynı metni farklı

zamanlarda aynı şekilde kodlamasını gerektirmektedir (Bilgin, 2006, s. 16). Bu çalışmada da belirlenen örnek metinler üzerinden farklı kodlayıcıların bağımsız bir biçimde kodlama çalışmasının sonuçları değerlendirilerek kodlama çalışması sürdürülmüştür.

Bağımsız kodlayıcıların incelemeleri ve çalışmamızda belirlediğimiz başlıklar birlikte değerlendirildiğinde kodların birbiri ile benzerlik gösterdiği gözlemlenmiştir. Kodlayıcıların metinlerden seçerek işaretlediği bölümler ile çalışmamızda kullandığımız metinlerden alınan örnekler de birbiri ile örtüşmektedir. Bu durum açık seçik kategoriler oluşturmamızı sağlayarak oluşturduğumuz kategorilerin güvenilirliğini artırmaktadır.

Çalışmamızda ulaştığımız kategorileri belirlerken hegemonik erkeklikle ilgili geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama sonucu ulaştığımız hegemonik erkeklik tanımlarından ve bu tanımları somutlaştıran niteliklerden hareketle çalışmanın iskeletini oluşturan “hegemonik erkeklik havuzu” belirlenmiştir. Literatür taraması boyunca ulaşılan, hegemonik erkeklik imaj seti olarak da tarif edilen nitelikleri kapsayan bu havuz beden imgesi, sosyal hayat, kişisel özellikler, sosyal statü, askeri disiplin ve itaat, delikanlılık olmak üzere 6 temel başlığı içermektedir. Sözü edilen nitelikler bu temel başlıkların alt başlıkları olacak şekilde tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1.

Hegemonik Erkeklik İmajını Oluşturan Niteliklerin Sınıflandırılması

1. Beden İmgesi: Hegemonik Erkeklik ve Beden	<ul style="list-style-type: none"> • Fiziksel güç ve dayanıklılık • Acıya dayanıklı: zihinsel ve duygusal güç • Hızlı ve çevik • Spor • Macera • Cinsel güç • Cinsel meta • Kaslı, atletik vücut • Heybetli vücut özellikleri • Sakal ve/veya bıyık bırakan, kıllı • Giyim
2. Sosyal Hayat	<ul style="list-style-type: none"> • Profesyonel meslek, geliri yüksek iş, tam gün iş sahibi • Maddi güç • Erkeğe uygun görülen meslekler • Zanaatçı • Ticaretle uğraşan, ticaretten anlayan • İşini iyi yapan, işine tutkuyla bağlı, idealist • Başarılı, becerikli • Çalışkanlık ve üretkenlik, yaratıcı, zeki • Titiz çalışma, dikkatli, disiplinli, planlı; plan yapan • Bulunduğu mekânlar: evde, kamusal alanda
3. Kimlik ve Kişilik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Yaş özellikleri: çocuk, genç, yetişkin, yaşlı • Milliyet, etnik köken: Türk • Medeni durum: evli ya da evlenmeyi düşünen • Aile babası • Reis, ailesini ve çocuklarını yöneten • Karısının ve çocuklarının geçimini sağlayan • Ailesine düşkün, ailevi sorumluluklarını yerine getiren • Çocuklarına düşkün, çocuklarını düşünen • Erkek çocuk isteyen • Oğlu olan • Oğluya vakit geçiren, oğluyla birlikte çalışan • İdeal eş ve baba

	<ul style="list-style-type: none"> • Eşine ve eşinin fikirlerine değer veren, romantik • Çalışan bir kadınla evli • Yüzeysel cinsiyet eşitliğine inanıyormuş gibi görünen • Ev işi yapmayan, çocukların bakımından eşini sorumlu tutan • Kendi yarattığı gerekçeleri haklılaştırarak kadını dövebilen • Cinsellik ve cinsel yönelim: heteroseksüel erkek • Anti- feminen özellikler • Rasyonel olma • Duygularına hakim olma duygularını belli etmeme, ağlamama
4.Sosyal Statü	<ul style="list-style-type: none"> • Sınıf: beyaz, kentli erkek • Milliyetçilik: Milliyetini öven, milliyetiyle övünen, gururlanan • Milli ve kültürel değerlere bağlı • Politik fikri olan, politikayla ilgilenen • İyi eğitilmiş, bilgi sahibi, kanaat ehli, bilge • Teknolojik beceri, teknolojiyi kullanan ve takip eden • Öğrenmeye dayalı merak duygusu • Yenilikçi, kendini değiştirmek isteyen • Edebiyat veya sanatla uğraşan, sanatçı, sanata değer veren • Macera • Rekabet • Grup Dayanışması ve İttifak • İnanç: Müslüman- Sünni
5.Askerlik, Disiplin ve İtaat	<ul style="list-style-type: none"> • Vatana hizmet, görev duygusu, toplumsal sorumluluk • Savaşçı erkek • Egemenlik, otoriter, otorite sahibi, mutlak güç sahibi, liderlik • Araç, alet veya silah kullanan • Doğa ve hayvanlar üzerinde kontrolü olan • Cesaret, kahramanlık, korkusuzluk, gözü pek, yiğitlik, mertlik, • Zafer kazanan, yenilmez, azimli, kararlı, hırslı, pes etmeyen, mücadeleci • Vatansever, savaşı meşru bulan, vatan için savaşan, vatan için ölen veya ölmeyi göze alan • Vatanın ve kendi çevresindeki kadınların namusunu ve ailesini koruyabilen
6.Delikanlılık	<ul style="list-style-type: none"> • Namusu, onuru ve şerefi için savaşan, ölen, öldüren • İntikam • Saldırganlık, kabalık, öfke, şiddete başvurma, taşkınlık gösterme, sertlik • Saygın, şan ve şöhret sahibi • Gururlu, erdemli, karakterli, adamlık, ağırbaşlılık • Hile yapmayan, arkadan vurmeyen, kavgadan kaçmayan, dürüst, harbilik, dobralık, racon, argo kullanan, lakabı olan • Kendisi adam döverken yanındakini dövdürmeyen • İspiyonculuk, namertlik yapmayan • Verdiği sözü tutan, sözünde duran • Mazlumdan yana, elindekini herkesle paylaşan, yardımsever, hayırsever • Kadının maddi ya da fiziksel yardımını kabul etmeyen, maço • Erkekliği ile övünen, erkekliğini kanıtlama • Bir sorunla karşılaştığında sorunu kendisi çözen, bildiğini okuyan • Gerektiğinde özür dileyen • Toplumsal hiyerarşileri kabullenen, devlete karşı gelmeyen, otoriteye

boyun eğen

- Babasına karşı gelmeyen
 - Anneliği idealleştirme, fedakâr anne ve iyi eş olarak anneliği yücelten, annesine değer veren
 - Kadını obje olarak gören
-

Bulgular ve Tartışma

Erkeklik, tıpkı kadınlık gibi sosyal olarak kurulmaktadır. Erkekliğin ideal tipi hegemonik erkeklik, sosyal çevremizde türlü biçimlerde türlü sembollerle yer alır. Ders kitapları bu sosyal “bilgi”nin örtük olarak yer aldığı önemli kaynaklardır.

Araştırmamızda incelediğimiz ders kitaplarından yola çıkarak hegemonik erkekliğin temellerini oluşturan altı ana başlık belirledik. Bu başlıklar, bir “erkeğin” nasıl olması gerektiğine dair onay ve yüceleştirme; nasıl olmaması gerektiğine dair ise yergi ve ayıplama motivasyonlarını ortaya koymaktadır. Böylelikle hegemonik erkeklikle ilgili bir ikna zemini oluşturulduğu, hegemonik erkekliğin nasıl pekiştirildiği; nasıl yeniden ve yeniden üretilerek var olageldiği anlaşılacaktır. Belirlediğimiz başlıklardan birincisi “Beden İmgesi: Hegemonik Erkeklik ve Beden”dir.

Beden imgesi: Hegemonik erkeklik ve beden

Bu başlığın altında normatif erkek bedeni kurgusu işlenmiştir. Buna göre ideal erkek bedeni fiziksel, ruhsal, zihinsel güç bakımlarından tarif edilmektedir. Bununla bağlantılı olarak metinler aracılığıyla gücü temsil eden fiziksel güç, acıya dayanıklılık, hızlı ve çevik olma nitelikleri ile birlikte; güç gerektiren spor faaliyeti, bir “erkek sporu” olan futbol, güce dayalı diğer sporlar ile geleneksel sporlarımızın erkeklik ile ilişkisi ortaya konmuştur. Ayrıca fiziksel gücü imaj açısından belirleyen kaslı-pazılı olma, boy ve kilo bakımından heybetli vücut özelliklerine sahip olma, sakal ve bıyık bırakma, kıllı olma, erkek giyimi aracılığı ile sosyal “erkek bedeni” prototipine ulaşılmıştır.

Biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak bir bütün olan beden, toplumsal cinsiyetin ve hegemonik erkekliğin inşasında önemli bir etkileşim aracıdır (Özekici, 2014, s. 36). Connell’e göre (2017, s. 123-124), iktidarı elinde bulunduranlar olarak erkeklerin toplumsal tanımı, yalnızca zihinsel beden imajlarına ve fantezilere değil, kas gücü, duruş, beden duygusu ve dokusuna da dönüştürülür. Bu çerçevede erkeklik, boy pos ve şekli, tavır ve hareket alışkanlıklarını, belirli fiziksel becerilere sahip olmayı ve belirli becerilerin eksik kalmasını, kişinin kendi beden imajını, bunun öteki insanlara sunulmuş biçimini ve bu insanların buna karşılık verme biçimlerini, kişinin bedeninin çalışma ve cinsel ilişkilerdeki işleyiş biçimini de içerir (Oktan, 2008, s. 155).

Hegemonik erkekliğin özünde barındırdığı hegemonya gereği güç, erkekliğin en önemli malzemesini oluşturmaktadır. Fiziksel, zihinsel, duygusal güç; dayanıklılık egemen olmanın ön koşuludur. İncelediğimiz kitaplarda yer alan metinlerden örneklerde güç ve erkeklik ilişkisi şöyle kurulmaktadır:

Zehir gibi acı kuvveti ve büyük güreş kabiliyeti ile bu güreşte de kendisini derhâl gösterdi (Dörtel, s. 97).

Ağabeyim de babamın yanında gitti. Köyün imrenilen delikanlısıydı. İri yapılıydı. Çevik çalaktı (MEB, s. 39).

Ders kitaplarında tarihi karakterlerin yer aldığı ya da sporcuların hayatlarının işlendiği metinlerin dışındaki metinlerde de erkek karakterlerin güçle ilişkilendikleri görülmektedir. Boy, pos, irilik, kaslı bacaklar ve kollar, hız, çeviklik; gücü somutlaştırmaktadır.

Güç, egemen olmakla doğrudan bağlantılıdır. İncelenen ders kitaplarında çeşitli örneklerde güç ve egemenlik kazanma, egemen olma arasında ilişkinin kurulduğu gözlemlenmiştir.

Kan Turalı bir çoban keçesini eline doladı. Aslanın pençesine uzattı. Öyle bir yumruk vurdu ki, aslanın çenesi dağıldı. Enselerinden tutup belini kırdı. Sonra kaldırıp yere vurdu. Aslan perişan oldu. Kan Turalı, Bey'in karşısına geldi (Meram, s. 105).

Sosyal genel kabulde duygu erkeğe yakıştırılmaz. Erkek duygularını belli etmemeli, aklıyla ön plana çıkmalıdır; ağlamamalı, fiziksel ve duygusal olarak sert olmalıdır. (Çakır, 2015, s. 72). İncelediğimiz metinlerde erkeğin acıya dayanıklı olduğu ve olması gerektiği bilgisi şu örnek üzerinden verilmektedir:

“Bu ne biçim yürüyüş? Başınızı kaldırın. Canlı yürüyün. Haydi hep beraber.” Kalan son gücüyle marşa başladı... (Meram, s. 11).

Hegemonik erkeklığı inşa eden niteliklerden biri de hızlı ve çevik olmaktır. Hız, doğrudan güçle bağlantılıdır. Bu yüzden erkekler “erkek olmak” için hızlı ve çevik olmak zorundadırlar. Daha çocukluktan, basit çocuk yarışlarında ve oyunlarında erkeklerin kızlardan hızlı olması gerektiği önyargısına göre hareket edilir, erkeğin bu anlamdaki başarısı tahmin edilebilir bir durum olarak kabul edilir. Hızlı, güçlü, kuvvetli olmak erkeklikle özdeşleştirilmektedir (Çakır, 2015, s. 110). Hızlı olmanın gerektirdiği spor aktiviteleri ya da askerlik gibi kamusal alanlar erkek alanı olarak belirlenmiştir. Konu, incelenen metinlerden bir örnekte şöyle yer almaktadır:

Davran deli fişek, karayel fırtınası./ Çığlar devirip yenmenin güreşmenin ustası (Meram, s. 95).

Cinsel güç ise erkeklığın en başta gelen özelliğidir. Sosyal açıdan erkeklığın ispatı cinsel güçle mümkündür. Çocuk sahibi olmak, erkeğin cinsel gücünün en büyük ispatıdır. Tersinden “kısır” olmak erkeklığe hanel getiren bir musibet olarak anlaşılmaktadır. İncelenen ders kitaplarında yer alan bir Dede Korkut hikâyesinden alınan örnekte de çocuk sahibi olamayan Dirse Han ve karısı, Bayındır Han tarafından düzenlenen şenlikte, lanetli oldukları gerekçesi ile kara otağa oturtulmaktadır.

Beden imgesine ilişkin tespit edilen bir diğer özellik ise kaslı olmak ve atletik vücut özelliklerine sahip olmak ile ilgilidir. Connell (1995, s. 186), ataerkil iktidarı sürdürecekt sertlik ve hükmetmenin ideal bir fiziksel erkeklik imajı ürettiğini söylemektedir. “Bedenin kaslı olması neredeyse tüm toplumsal alanlarda erkeksi olarak tanımlanır” ve hegemonik erkeklığe dair sembolik bir değer taşır (Karaçam, 2015, s. 17). Aşağıdaki ifadeler incelenen ders kitaplarında konunun yer almasına örnek gösterilebilir:

Ancak onun çeliktan daha sert, kaslı bacaklarına bir şey olmadı (Dörtel, s. 69).

İsrar etmek mi? Şikâyet ettiğimde müdürün bana nasıl baktığını görmedi mi? Adamın boksör kalıbında olduğunu da mı fark etmedin? Ya pazularının iriliğini? Ben onunla baş edemem; o herif beni sinek gibi ezer (MEB, s. 15).

Kaslı, iri, yağsız, güçlü bedenler hegemonik erkeklığın idealize ettiği bedenlerdir. Erkeğin boy ve kilosu da istendik, ideal erkek olma açısından önem taşımaktadır. Aşağıda alıntılanan bölümlerde erkek karakterlerin “iri yarı” olması güç, delikanlılık, hız özellikleri ile ilişkilendirilmiştir.

Yiğitler gelir güreş tutmaya göğsü armalı./ Boyları yıldız döker, omuzları çifte burmalı (Meram, s. 96).

Otuz yaşında dinç, boylu boslu, kuvvetli bir kahraman iken Malta korsanlarının eline düşmüştü (Dörtel, s. 69).

Aşağıda da örneklendiği gibi erkeğin kıllı olması mümkünse aşırı kıllı olması da sakal ve bıyık sahibi olması gibi sosyal olarak tercih edilmekte ve övülmektedir. Foucault, bedeni disipline etme ve nüfusu denetleme bağlamında “biyolojik iktidarın”, kapitalizmin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu belirtmektedir (aktaran Özekici, 2014, s. 36).

Konstantin isminde bir herifti. Galata'da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan, üstü kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi... (Meram, s. 114).

Siyah pala bıyıklı, sırmalı giysisinin üzerine demir, çelik zırhlar giymiş, iri bir adamın karşısında durdu (Dörtel, s. 73).

Erkeksi özelliklerin tamamlayıcılarından biri de giyimdir. Giysi ve kravat seçimi diğer insanların erkekleri yargılamakta kullandığı kriterlerdendir (Çakır, 2015, s. 140). Giyim sadece parça olarak değil darlık-bolluk, uzunluk-kısalık, bilhassa renk özelliği açısından da önem taşır.

İncelediğimiz metinlerden alıntıladığımız ilk örnekte şıklık ve zenginlik işareti olarak “smokin giyen erkek” önermesi verilmektedir. Smokin, bir sosyal sınıf olarak ait olduğu erkeği egemenlerin grubuna sokmaktadır.

Hanımlar tuvaletli, erkekler smokinli olacaklardı... (Dikey, s. 30).

Diğer bir örnekte sırmalı giysi yine zenginlikle ilişkili olarak verilmiştir. Çelik zırh ise savaşçı erkeği kodlamaktadır.

Siyah pala bıyıklı, sırmalı giysisinin üzerine demir, çelik zırhlar giymiş, iri bir adamın karşısında durdu (Dörtel, s. 73).

Verilen örneklere bakılarak giysinin sadece giysi olmadığı; erkeği bir sınıf mensubu yaptığı söylenebilir. Bu durumda bu iki örnekte geçen erkek karakterler hegemonik erkeklik sınıfının üyelerinden olmaktadır.

Sosyal hayat

İkinci ana başlık olan “Sosyal Hayat” altında metinlerden hareketle maddi güç, meslek ve bulunulan mekânlar açısından bir değerlendirme yapılarak erkeğin sosyal hayatta yer alışı resmedilmiştir. Meslek sahibi olmak, özellikle tam gün iş sahibi olmak “hegemonik erkeklik” tanımının özelliklerine denk düşmektedir (Sancar, 2011, s.51). Bunun yanında geliri yüksek bir iş sahibi olmak da hegemonik erkeklik imaj seti içinde yer almaktadır. Profesyonel olmak, “iyi kazanmak”, “iyi maaşlı olmak” erkek özneler tarafından en doğru, mantıklı, faydalı “normlardan” görülmektedir. Diğer bütün normlar gibi bu da eşitsiz çoğul erkeklikler içinde hiyerarşi yaratmaktadır (Özbay, 2013, s. 186). Aşağıdaki örnekler meslek ve kazanç özellikleriyle ilişkilendirilmiştir.

Babası memur bir adam. Gündüzleri bulunamıyor (Dikey, s. 90).

Babası Ali Rıza Bey, memurdu. Daha önceleri orduda üsteğmenlik görevinde bulunmuştu. Annesi ise Zübeyde Hanım'dı (Dörtel, s. 28).

Çalışınlar ödesinler di mi ama? Oğlumun maaşı iyi zaten (MEB, s. 53).

Size babamın bilgisayar mühendisi olduğunu söylemiş miydim? (MEB, s. 100).

Araştırmamızda metinlerde geçen “babaların” mutlaka mesleklerinin belirtildiği dikkat çekici bir noktadır. Bu mesleklerin çoğunlukla “profesyonel” meslekler olduğu görülmüştür. Genel olarak geçen erkek karakterlerin “iyi kazanma, iyi maaşlı olma” durumlarından övgüyle bahsedildiği alıntılanan örneklerden anlaşılmaktadır. Tüm bunların toplamının birer erkeklik normu olarak önerildiği söylenebilir.

Neo-liberal dönüşümle birlikte yüksek ücretli bir işte çalışma, çalışan bir kadınla evlenme, ev ve araba sahibi olma gibi durumlar hegemonik erkekliği belirlemektedir. Buna göre, günümüz “ideal erkek imajı”nın öğelerinden biri zengin olmaktır. Bu bölümde maddi güç; ev veya araba sahibi olmak isteyen ve zenginlik özellikleri üzerinden değerlendirilecektir. İlk örnekte “beyaz yakalı, kentli baba” karakterin maddi güç ihtiyacı ev sahibi olmak arzusu ile somutlaştırılmıştır:

İleride ev sahibi bile olabilirlerdi (MEB, s. 19).

Alıntılanan bir diğer örnekte makine mühendisi oğlundan övgüyle söz eden yaşlıca bir amca, yine oğlunun maddi durumunu sahibi olduğu evin nitelikleri dolayısıyla anlatmaktadır.

Kocaman bir evleri var, geçen yaz gittiydik hanımla. Bahçesi de var büyük (MEB, s. 53).

Erkeklik söylemi alt sınıflarda kaba kuvvet üzerinden tarif edilirken üst sınıflarda iş, güç, başarı, kariyer, para, araba vb. üzerinden anlatılmaktadır. Topçu’ya göre üst sınıf erkekler için erkek olmanın tek koşulu, ekonomik anlamda güçlü olmaktır ve toplumsal yaşamın diğer değerleri; insan ilişkileri, arkadaşlık, dayanışma ya da kadınlar, evlilik, sevgililik vs. hepsi paranın dolayımından geçer (Topçu, 2012, s. 26). Zenginlik erkekliği ifade etmektedir.

Kadınları sekreter, öğretmen ve hemşirelik gibi mesleklerle; erkekleri de avukat, doktor, işçi, makine operatörü gibi mesleklerle ilişkilendirmek toplumsal cinsiyetin bir sonucudur (Flodd’dan aktaran Çakır, 2015, s. 86). Çünkü geleneksel sosyal anlayışa göre kadının yeri evi, asıl işiyse ev işleridir ve kamusal hayata en fazla ev işlerinin devamı sayılabilecek mesleklerle yani bir “yardımcı” olarak katılabilirler. Erkeğe uygun görülen meslekler bol maaşlı, profesyonel, saygın, statülü, yöneten pozisyonundaki mesleklerdir. Metinlerden alıntılarımız aşağıdaki bölümlerde erkek karakterlere atfedilen meslekler doktor, yönetici, müdür, kaptan, mühendis, antrenör gibi bahsettiğimiz bu niteliklerle örtüşen mesleklerdir

Doktor Reşit Galip Bey, daha maarif vekili olmamıştı. Gazi tarafından sevilen, konuşmaları onun tarafından hoş karşılanan, zeki yaradılışlı bir mebustu... (Dikey, s. 30)

Dizindeki yarasını, tanıdığı bir doktor olan Mithat Bey’e göstermek ve Paşa akrabasını ziyaret etmek için Erenköy’e gider (Dikey, s. 76)

— *Ne olmak isterdin?*

— *Kaptan... Büyük denizlerde, dalgalı, korkunç denizlerde dolaşmak... Avrupa’ya, Amerika’ya gitmek... Üstüvayı (ekvator) geçerken vapurda eğlence gırla gidermiş. Doğru mu?* (Meram, s. 70).

Toplumsal cinsiyet açısından kadın-erkek arasında hegemonya yaratan bu durum erkek kategorileri arasında da bir hiyerarşi ve hegemonya yaratmaktadır. Zaten “kabul gören desteklenen, kutsanan, takdir edilen hegemonik erkeklik daima erkeklerin kadınlardan üstünlüğünü salık veren” gerçeklik ile uyum içinde olmak zorundadır (Özbay, 2013, s. 186). Öyleyse toplumsal cinsiyet normları ile hegemonik erkeklik normlarının birbiriyle paralel olduğu söylenebilir.

Gelir getirdiği ve ustalık gerektirdiği için zanaat sosyal olarak erkeğe yakıştırılmaktadır. Aşağıdaki örnekte çırağı eğitmek üzere yol arayan usta bunu öğretici bir ders akıl ederek başarmaktadır. Ustalıkla birlikte, bilgelik, ehil olmak, sabır gibi yüce duygular erkek karakterler üzerinden alt metin olarak verilmektedir.

Çırak, günlerden beri ustayı takip ediyor, bir türlü işi kavrayamıyormuş (MEB s. 69).

Sancar (2011, s. 32), hegemonik erkekliği üreten kurumlardan birinin ticari şirketler olduğunu söylemektedir. Bir sektör olarak ticaret dışında, ordu, yasalar, aile ile de heteronormatif erkeklik değerleri pekiştirilmektedir. O halde ticaret erkek alanıdır. Aşağıda alıntılanan bölümde ticaretle uğraşan karakterlerin hep erkek olarak belirlendiği görülmektedir.

Ben, Hoca Bakkal'ın mazotlu paspas gezdirilmiş tahta döşemesinin, basıldıkça vezin, ayak bulan çitirtisinin şiirini... (Dikey, s. 57).

Konstantin isminde bir herifti. Galata'da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı (Meram, s. 114).

İdealist olmak; tutku, inat, direnç, pes etmemek, yılmamak, cesur olmak, korkusuz olmak, azimli ve çalışkan olmak gibi nitelikler sonucunda edinilebilecek bir vasıftır. Bu nitelikleriyle idealizm sosyal açıdan erkek olmakla ilişkilendirilir. Aşağıdaki örneklerde liderden bakkala erkek karakterlerde iş tutku ve idealizm görülmektedir.

Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın,/ Sanatkârdın, denizler kadar engin;/ Kimsenin görmediğini görürdü/ Sevgiyle bakan gözlerin (Dikey, s. 26).

Hız. Şuayp titizliği ile titreyen, yüzü gibi pembe pamuk ellerindeki insanlık sevdasını ararım (Dikey, s. 57).

Erkeklik çalışmaları araştırma alanlarından biri olan Erkek Kurtuluşçuluğu Hareketi, erkeklerin toplumsallaşma sürecinde hayattaki amaçlarının ne olursa olsun iş hayatında başarılı olmak olduğunu söylemektedir (Çakır, 2015, s. 86). Erkekler arasındaki üstünlüğü belirleyen temel etken başarıdır. Başarılı olmak bir erkek için diğerleri üzerinde egemenlik ve gücün etkisini belirler. Başarısız olan erkekler diğer erkekler tarafından hor görülür, aşağılanır, alay konusu edilir.

Toplumsal olarak ebeveynler arasında erkek çocuğunu kız çocuğundan üstün görme, kız çocuğun başarılarının görmezden gelinmesine karşılık erkek çocuğun başarılarının abartılması söz konusudur. Aşağıda Dede Korkut hikâyesinden alınan bu bölüm bir babanın övünme, gururlanma sebebinin oğlunun başarısına şahit olmak olduğu görülmektedir:

Oğlumun at koşturuşunu, kılıç çalışını, ok atışını göreyim, sevineyim, kıvanayım, güveneyim, dedi (Dikey, s. 36).

Dirse Han, sinirli sert yayını eline aldı. Üzenkiye kalkıp kuvvetle çekti, doğrultup attı, oğlanı iki küreğinin arasından vurup çaktı, yıktı (Dikey, s. 37).

Aşağıdaki iki örnek yüzmeyi bilmeyen ve bu yüzden yüzebilen arkadaşları tarafından dışlanan bir erkek çocuğunun hikâyesinden alınmıştır. Hikâyenin sonunda çocuk canı pahasına, adeta ölümden dönerek yüzmeyi öğrenir, arkadaşlarına kendine ispatlayarak aralarına girmeye hak kazanır. Burada vurgulanması gereken çocuk bile olsa bir erkek için başarmak meselesinin nasıl hayati değerdedir:

“Oh...” Zorla çıktı kayaya. Birkaç kere kaydı. Ayaklarını midyeler kesti. Kayaya çıkınca derin derin soludu. Sonra çevresine baktı (Meram, s. 53).

“Gittim ya, oraya kadar gittim ya.” dedi sarı saçlı çocuk (Meram, s. 53).

Uzmanlık, ustalık, hünerli olmak, hızlı olmak başarıyı imar eden özelliklerdendir. Aşağıdaki örneklerde savaşçı, sporcu ya da günlük hayattan sıradan çocuk ve yetişkin erkeklerin başarıları beğenilerek, abartılarak anlatılmaktadır:

Litresi yüz elli kuruşa süt satıyorduk. Babam çok dindar bir adamdı. Asla hile yapmazdı ve sütün en iyisini bulurdu. Günlük, has sütün tiryakileri de babamı bırakmazlardı (Meram, s. 63).

Durup beklemeye kalmadı bir çocuk belirdi. Yağlıymış tabanları. Uzmanca baktı çeliğe (Meram, s. 91).

Sosyalizasyon sürecinde erkek, daha üstün bir yere konulurken; kadın, ötekileştirilerek daha aşağı bir konuma yerleştirilir. Cinsiyetin düalistik sınıflandırması ile her iki cinsin özgü özellikler, davranışlar ve yaşam biçimleri belirlenir (Topçu, 2012, s. 32). Her cins, sınırları çizilmiş bu kodlar çerçevesinde yaşamaya zorlanır. Buna göre ikililikte zekâ bedene göre üstün olanıdır. Beden zekâyâ, kadın erkeğe baş eğmelidir. Zekâ ile paralel olarak erkeğin yaratıcılığı da onun iktidar dönüşümüne olanak tanımaktadır (Özekici, 2014, s. 108).

Doktor Reşit Galip Bey, daha maarif vekili olmamıştı. Gazi tarafından sevilen, konuşmaları onun tarafından hoş karşılanan, zeki yaratılışlı bir mebusu... (Dikey, s. 30).

Dikkat ve planlılık, iş konusundaki titizlik akılla ilişkilendirilmektedir. Sosyal bağlamda erkek her zaman ne yaptığını ve ne yapacağını bilen, karşılaşılan sorunların çözümü noktasında fikri olandır.

Erkeğin kariyeri onun “erkek oluşunu” ispatlayan en önemli koşullardan biridir. İyi bir kariyer sahibi erkek, erkeklik grupları arasında hegemonik olandır. Özellikle işinde titiz olan, dikkatli ve planlı olan; hayatının merkezine işini koyan erkek sosyal olarak onaylanan erkektir. Alınan örneklerde marangozundan, zanaatkârına, askerinden, siyasetçisine erkek karakterlerin işi hususunda ne kadar özenli ve ciddi oldukları vurgusu görülmektedir.

Hız. Şuayp titizliği ile titreyen, yüzü gibi pembe pamuk ellerindeki insanlık sevdasını ararım (Dikey, s. 57).

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’un zaptını kafasına koymuştu bir kere. Uzun uzun düşündü, planlar kurdu, devlet büyükleriyle konuştu, hazırlıklara başladı (Dörtel, s. 86).

Çınar’ın (2013, s. 59), ortaokul Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyeti incelediği araştırmasına göre, kitaplarda geçen metin ve görsellerde erkek çocukların ve yetişkin erkeklerin kız çocuklarına ve kadınlara göre daha çok dış mekân ve sosyal hayat içinde gösterildikleri görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kategorilendirmesine göre dış mekân yani kamusal alan erkeğin alanıdır, iç mekân yani özel alan, daha açık ifadesiyle “ev” ise kadının alanıdır. Bizim ulaştığımız aşağıdaki örnekler de bu çalışma ile paralellik göstermektedir.

3. Sahne (Huzurevi - Müdürün Odası) Muhsin: İyi günler müdür amca. Girebilir miyim? (Meram, s. 21).

Kahveleri birer irfan mektebidir. Şerefyar Kahvesi, Serdar Kahvesi, Cin Müezzın Kahvesi meşhurlarıdır (Meram, s. 80).

İlk örnekte ortaokul öğrencisi bir erkek çocuk babaannesine kavuşmak umuduyla müdürle görüşmek üzere sosyal bir kurum olan huzurevine tek başına gitmektedir. İkinci örnekte de erkeklerin geleneksel sosyalleşme ortamı olan kahvehanelerden birer irfan mektebi olarak söz edilmektedir. Günümüzde bu özelliğini yitirmiş olsa da varlığını koruyan kahvehaneler erkeklerin eğlenmek amacıyla toplandıkları ve kadınların kati olarak dışlandığı tipik dış mekânlardan biri olarak önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bunun dışında doğrudan erkek mekânları olarak erkek hamamları, stadyumlar, hipodromlar, camiler, birahaneler, kışlalar, iddia bayileri sayılabilir.

Erkekliğin oluşması ve şekillenmesine imkân veren olgulardan mekân, bir boyut olarak dikkate değerdir. Erkeklik bazı mekânlarda bulunmayı uygun görünürken bazılarını yakışsız bulur, tasvip etmez (Özbay, 2013, s. 192). Bununla birlikte içinde bulunduğumuz toplumsal değişme erkek ve kadının ait olduğu mekânları kesin olarak birbirinden ayıran çizgiyi muğlaklaştırmaktadır. Böylelikle hegemonik erkekliğin mekânsal dengeleri yeniden düzenliyor olduğu söylenebilir.

Kimlik ve kişilik özellikleri

“Kimlik ve Kişilik Özellikleri” başlığı ile metinlerde geçen erkek karakterler aracılığı ile hegemonik erkekliği tarif eden yaş, milliyet, medeni durum, cinsellik ve cinsel yönelim olguları ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır.

Hegemonik erkekliğin şekle sokulmasında ayırt edici özelliklerden biri yaş faktörüdür. Hegemonik erkeklik olgunlaşmamış genç erkek ile dünyadan kopmuş, gücü tükenmiş yaşlı erkeğin tam ortasında durmaktadır. Hem fiziksel kuvvete, sağlığa, cinsel performansına hem de aklın, deneyimin, görgünün mevcut durduğu orta yaş hegemonik erkekliğin onayladığı yaşır (Özbay, 2013, s. 191). Bunun yanı sıra değişen sosyo-ekonomik dünya ile birlikte hegemonik erkekliğin orta yaş grubu erkekten genç, girişimci, teknolojik bilgiye haiz, bekâr erkeğe kaydığı yönünde saptamalar bulunmaktadır (Sancar, 2011, s. 30). Bu durum hegemonik erkekliğin dinamik yapısıyla örtüşmektedir.

Araştırmamızda incelenen metinlerde geçen erkek karakterlerin yaş durumları ile ilgili geniş bir yelpazenin sunulduğu görülmektedir. Metinlerde erkek çocuklardan, genç bekâr ya da evli erkeklere; yaşlı/ emekli erkeklere kadar her yaştan erkeğin temsil edildiği görülmüştür. Literatür araştırmamızla bağlantılı olarak hegemonik erkekliğin takdir ve övgü alt metinleri dolayısıyla genç-orta yaş erkekler üzerinden üretildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Türkiye özelinde hegemonik erkek, etnik kökeni Türk olan erkektir. Bu başlık altında metinlerden Türk kelimesinin geçtiği bölümleri aldık. Çünkü bunun, metinlerde özellikle belirtilmese de tüm karakterlerle birlikte erkek karakterlerin de Türk olduğuna dair algı oluşturmaya yaradığını düşünmekteyiz. Metinlerde erkek karakterlerin Türk olduğuna dair vurgu yapıldığı aşağıda alıntılanan örneklerde açıkça görülmektedir. Bunun dışında Türk kültürü, tarihi ve geleneğine dair övgü de baskın bir şekilde verilmektedir:

Orhun Yazıtları'nda bile ağaçla karşılaşırız. Türk şiirinde ağaca karşı derin bir ilgi görülür (Dikey, s. 11).

Eskiden beri birçok Türk boyunun, birçok şahsın adları ağaç adıdır (Dikey, s. 11).

Hıdrellez, bütün Türk dünyasında bilinen mevsimlik bayramlarımızdan biridir (Dikey, s. 48).

Türk olmanın övünme sebebi olması; cesaret, güçlü olmak gibi kavramlarla özdeşleştirilmesi; Türk kültürünün, tarihinin ve geleneğinin eski ve köklü olması üzerinden ebedileştirilmesi hegemonik erkekliğin Türklük üzerinden inşasına ilişkin kanıt oluşturmaktadır.

Selek'e (2010, s. 19) göre, Türkiye'de geleneksel olarak kabul edilen erkeklik kademesine varmak için dört temel aşamayı geçmek zorunludur: sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik. İncelediğimiz metinlerde geçen yetişkin erkek karakterlerin mutlaka evli ya da evlilik yolunda; evlenmeyi isteyen, düşünen kişiler olarak kurgulandığı görülmektedir:

Karım, belirmeye başlayan pencerenin önünde oturuyordu (Dikey, s. 20).

Dirse Han yerinden kalktı, der:

— Kalkarak yiğitlerim, yerinizden doğrulun. Bu görülmedik ayıp bana ya bendendir ya hatundandır, dedi (Dikey, s. 34).

Toplumsal olarak kabul edilen erkeklik koşullarından biri olan evlilik, erkeğin çocuk sahibi olması ya da edilmesiyle taçlandırılmalıdır. Bir erkek için çocuğu olmamak; çocuk sahibi olacak fiziksel ve cinsel yeterliliğe sahip olmamak demektir ki bu büyük bir erkeklik kusuru oluşturur. “Babalık, erkekliğini ispatlayan erkeklerin konumudur” (Selek, 2010, s. 22). Alıntılanan örneklerde evli erkeklerin aynı zamanda mutlaka çocuk sahibi olduğu ya da olmak istediği görülmektedir:

El açıp dilek dilediler. Bir ağzı dualının yakarışıyla Tanrıteala bir çocuk verdi. Hatunu gebe kaldı, bir nice zamandan sonra bir oğlan doğurdu (Dikey, s. 35).

Daha gündüzden bilirdik saklambaç olduğunu. “Ya babam geç kalırsa!” diye zor erdim akşamı (Meram, s. 93).

“Aile reisliği” kavramı aile yükümlülüğünü taşıyan kimse anlamına gelmektedir. “Aile reisliği”, aile içinde erkeğin söz sahibi olduğu, aileyi yönettiği, aile ile ilgili nihai kararları aldığı “erkeğe mahsus” bir statüdür. Bu statü çoğu ülkede yasalarca da desteklenmektedir.

Varın getirin, öldüreyim, dedi. Böyle deyince Han'ım, o alçakların yirmisi daha çıkageldi (Dikey, s. 36).

— Anladığıma göre sen kızını istemediği birisi ile evlendirmek istiyorsun. Kızın gönülü başkasında... (Dikey, s. 73).

“Aile babasına otorite kazandıran şey para kazanabilmesi ve bu sayede toplumun onu ‘düzgün bir adam’ olarak kabul etmesidir” (Sancar, 2011, s. 64). Karısının ve çocuklarının geçimini sağlayan, onlara harçlık veren erkek, “erkeklik” vazifesini yerine getirmiş “ideal” bir erkektir. Örneklerde ailede para veren, para alınan kişi “baba” ve “koca” olarak betimlenmektedir. Bu örneklerden bu konudaki sorumluluğun erkeğe ait olduğu ön yargısı anlaşılmaktadır:

Eğer üç kabul gününde bir hanım aynı elbise ile görünürse kocasının işlerinin o günlerde pek iyi gitmediği rivayeti derhâl etrafa yayılıyormuş ki... (Dikey, s. 44).

“Onunla geride kalan çoluk çocuğumun nafakasını sağlayacağım, veremem.” diyerek karşı koymuş (Dikey, s. 46).

Sosyal kurguda erkek; çalışan ve sorumluluk taşıyandır. İdeal baba ise ölçüyü kaçırmayan, davranışlarında ve sağladığı imkânlarda seviyeli olandır. Aile babası sadece para kazanmakla ilgili değildir. “Aile babası” olan erkek karısına ve çocuklarına zaman ayırmak ve onlarla ilgilenmek durumundadır.

— Biz de sinemaya gidiyoruz Ali'yle çokluk... Tabii pazarları... Babam evdeyse sabahleyin erkenden tüyerim. Doğru Şehzadebaşı'na.

— *Değilse?*

— *Değilse tüymek olmaz. Su ısıtmak, yıkanmak, kardeşlerimi yıkamak vazifesi bana düşer* (Meram, s. 71).

Kendini evin reisi, ailenin babası olarak kodlayan çocuğun, baba olmak ile ödün vermek /fedakârlık etmek arasındaki sosyal bağı içselleştirdiği görülmektedir. İlk örnekte annesini kaybettikten sonra okulu bırakıp çalışmaya başlayarak iki kardeşinin sorumluluğunu üstlenen 12 yaşındaki Ayhan adlı erkek çocuğun kendini “aile babası” olarak algılama ve “aile babası” gibi davranma eğilimi görülmektedir. Çocuklarına düşkün olmak aile babalığının bir gereğidir. Çocuğuna düşkün baba “ağır, efendi erkek” olarak görülmektedir.

İlk gülüş... İlk diş... İlk kelime... Annesine doğru, genç, güzel ve mesut annesine doğru ilk adım (Dikey, s. 22).

Aynı zamanda bir “baba” olarak erkek, çocuklarıyla zaman geçirmeli onlarla ilgilenmelidir:

Mektebe götürdüğüm gün ne kadar ağlamıştı (Dikey, s. 22).

Babasıyla karton kutudan kulübe yaptılar (MEB, s. 18).

Erkek çocuk isteme eğilimi, ataerkil toplumların karakteristik özelliklerinden biridir. Soyu sürdüreceğine inanılan erkek çocuk, “baba”nın erkekliğinin de ispatı olarak görülmektedir. “Erkek adamın erkek çocuğu olur” gibi cinsiyetçisi atasözleri erkekler üzerinde, erkek çocuk sahibi olma konusunda arzu ve baskı oluşturmaktadır.

Senden midir, benden midir, Tanrıteala bize bir yetmen oğul vermez nedendir, dedi (Dikey, s. 34).

El açıp dilek dilediler. Bir ağzı dualının yakarışıyla Tanrıteala bir çocuk verdi. Hatunu gebe kaldı, bir nice zamandan sonra bir oğlan doğurdu (Dikey, s. 35).

Alınan örneklerin ilki Dede Korkut hikâyesindedir. Metinde çocuk sahibi olmadıkları için Han’ın düzenlediği bir şenlikte kara otağa oturtulan Dirse Han, çocuk sahibi olamadıkları için karısını suçlamakta ve ondan özellikle bir erkek çocuk doğurmasını istemektedir. Bu metnin devamı olan ikinci örnekte Dirse Han erkek çocuk sahibi olmuş ve eksiksiz bir erkek olduğunu tüm obaya ispat etmiştir.

Erkek çocuk sahibi olmak, oğlu olmak bir erkek için övünme meselesidir. Hikâye türü ile verilen metinlerde çocuk sahibi olan babalardan yalnız ikisi “sadece kız babası” olarak çizilmiştir. Ayrıca türü efsane olan “Gelin Kayası” adlı metin de kızını gelin “veren” bir babayı anlatan geleneksel içerikli bir metindir. Bunların dışındaki bütün “babalar” erkek çocuk babasıdır, sadece ikisi ise aynı zamanda kız çocuk babasıdır.

Oğlum yatağına daha yeni giriyordu (Dikey, s. 21).

Han’ım, hey! Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yerinden kalkmıştı (Dikey, s. 33).

Erkek çocuğun baba için anlamı soyun devamı ile birlikte mirasın ve mülkiyetin aktarılması meselesidir. Fakat endüstriyel kapitalizm düzeninde erkek işçinin yüklendiği geçim sorumluluğu ve kadın emeğinin düşük prestijli sektörlere ve ev işlerine mecbur bırakılması sebebiyle bu öngörü çürümektedir (Sancar, 2011, s. 53).

Dirse Han, oğlana beylik verdi, taht verdi (Dikey, s. 35).

İdeal eş ve baba eve para getiren, ailesine değer veren, çocukları ve eşiyle zaman geçiren erkektir. İdeal eş ve baba ailesi için fedakarlıklarda bulunmalı “eline, diline, beline” hakim olmalı; çocuklarının rızkını içki, kumar, başka kadınlar gibi kötü alışkanlıklara harcamamalıdır. İdeal baba ailesini korur, ailesinin namusuna ve şerefine laf söyletmez; gerekirse bu uğurda can güvenliğini tehlikeye atar.

Erkeklik krizi ile dönüşen hegemonik erkek çağa ayak uyduran, bilimsel, sosyal, kültürel değişikliklere adapte olabilen, “medeni” erkektir. Bu bakımdan erkek medeni olmanın şartlarından biri olarak kadın-erkek eşitliği konusunda bilgili ve duyarlı olmalı; ev idaresinde karısıyla birlikte ortak karar almalı ve “kadın ruhundan” anlamalıdır.

Karım haklı. Bunu üzerinde durmak lazım (Dikey, s. 21).

Beri gel, başımın bahtı, evimin tahtı/ Evden çıkıp yürüyende servi boylum (Dikey, s. 34).

Günümüzde, ataerkil erkeklik kurgusunun ve erkeğin egemenliğinin dayanak noktasını oluşturan ekonomik gücü tehdit altındadır (Oktan, 2008, s. 156). Bunun en önemli nedeni kadınların çalışma dünyasında daha aktif bir şekilde rol almaya başlamasıdır. Bu durum, “erkeğin hegemonyasını kuran, ataerkil sistemin devamlılığını sağlayan ve aynı zamanda erkeğe gücünü veren ‘para kazanma’ rolündeki tekelinin yıkılmasına” yol açmıştır (Onur ve Koyuncu, 2004, s. 45). Erkek ve kadın rollerindeki bu dönüşüm ve birbirine bu benzeyen cinsel kimlikler geleneksel anlamda kurulan erkeklik için bir kriz yaratmaktadır. Bu durum erkekliğin kendisini yeniden tanımlama ihtiyacını yaratmaktadır. Tanımlanan yeni hegemonik erkeklik tarifi içinde çalışan bir kadınla evlenmek kendine rahatlıkla yer bulmaktadır.

Arkadaşlarından biri, çalışmak isteyen evin hanımına iş bulmuştu. “Bir terslik olmazsa, iki ay içinde işe başlarsın.” dedi (MEB, s. 19).

Değişen erkeklik kadının kamuda yer alması ile uzlaşmaktadır. Buna ek olarak erkeklik, kadının özel ve sosyal yaşamda erkekle bazı benzer haklara sahip olma konusunda da yumuşamaktadır. “Profesyonel ve yarı-profesyonel bir işte çalışan, belli bir seviyenin üzerinde aylık geliri olan, ev ve otomobil sahibi olan ya da almak isteyen, en önemlisi çalışan bir kadınla evli ya da evlilik yolunda ve yüzeysel bir cinsiyet eşitliğine büyük bir oranda inanıyormuş görünen kentli bir erkek Türkiye’de şekillenen erkeklik tipidir” (Özbay, 2013, s. 194).

Oğlan söyledi: “Baba beni evlendirmek istiyorsun ama bana uygun kız nerede? Ben yerimden kalkmadan o kalkmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı. Ben düşman yurduna varmadan o varmış olmalı” (Meram, s. 101).

Geleneksel ataerkil kültürde çocuk bakımı anne sorumluluğundadır. Fiziksel bakımın yanında çocukların toplumsal normlara uygun yetişmesi de anneye biçilen bir roldür. Öyle ki çocukların var olan düzene aykırı, “uygunsuz” davranışları annenin başarısızlığı sayılır, bu “kusurlar” için anne suçlanır.

Anne ve babası ne kadar ısrar ettilerse de bir türlü onu ikna edemediler. Babası annesini suçladı (MEB, s. 89).

Hegemonik erkeklik, “kamusal bir uyuşma dayanan, kadınların ve sözü edilen erkeklik tanımının dışında kalan erkeklerin tabii kılınmasını sağlayan, saldırganlık, şiddet gibi sosyal ilişki biçimlerini de kullanarak sözün, eylemin ve iktidarın sahibi olmayı tanımlayan heteroseksüel bir kurgu, kültürel bir ifadedir” (Oktan, 2008, s. 155). Hegemonik erkek cinsel yönelim açısından heteroseksüel olan erkektir. Bu, içinde bulunduğumuz heteronormatif düzenin bir sonucudur. Böylelikle erkeklik, heteroseksüel nitelikte ve bir iktidar pratiği olarak

kurulmaktadır. Metinlerde geçen bütün erkek karakterler heteroseksüel olarak betimlenmektedir. Erkek karakterlerin cinsel yönelimleri açık bir şekilde belirtilmemesi de yukarıdaki örneklerde de olduğu gibi evli ve çocuklu olarak kurgulanmaları heteroseksüel olduklarını örtülü olarak ifade etmektedir.

Erkeklik, kadınlığın tersidir. Sertlik, dayanıklılık, fiziksel yeterlilik, başarı, güç gibi kavramlarla ilişkilendirilen erkeklik kadınlıktan kati biçimde ayrılır.

Korkağın biri o canım.” dedi başka bir çocuk gülümseyerek./ “Ben korkak falan değilim.”/ “Değilsen bizimle beraber gelirsin (Meram, s. 49).

Belki bağırsa sağda solda dolaşan kıyıdakiler imdadına gelirlerdi. Ama “Korkak...” derlerdi (Meram, s. 52).

Örnekler yüzme bilmeyen 12 yaşında bir erkek çocuğun yüzme öğrenme hikâyesini anlatan bir metinden alınmıştır. Çocuk, erkek arkadaşları tarafından “korkak” olarak yaftalanmamak için boğulmayı göze alarak yüzebildiğini onlara göstermiştir. Korkak olmak, sosyal olarak kadınla bağdaştırılan bir niteliktir. Bir erkeğin korkak olması onu kadınsı yapar, böyle bir erkek erkekler grubundan dışlanır. Bu örnek, 12 yaşında bir çocuğun diğer 12 yaşındaki erkek çocukların takdirini kazanmak uğruna ölümden dönmesi ile erkekliğin ne kadar küçük yaşlarda nasıl ciddi bir baskıyla şekillendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Rasyonel olmak bir erkek davranışıdır. Erkek mantıklı, gerçekçi; gelişen olaylar karşısında sağduyulu, serinkanlı ve makul olandır.

Sait Faik, hayata bakış ve anlatış tarzı bakımından “gerçekçi”dir (Dikey, s. 87).

— Ağlama be! Ağlama be!.. Eskici başka söz bulamamıştı (Dörtel, s. 16).

Düalizme göre duygusallık kadınla, akılcı ve mantıklı olmak erkekle özdeşleştirilmektedir (Plumwood, 2004, s. 12). Erkekler çocukluktan itibaren adım adım ataerkil erkeklik kodlarını öğrenerek içselleştirdikleri bir sosyalizasyon sürecinden geçmektedirler. “İzleyen süreçte, çocukluktan başlayarak erkeklerin ‘erkek olmayı öğrenmeleri’ ve kadınlar ve queer bireylerle ilişkilendirilen her şeyden kendilerini ayırtmalarını sağlanmaya çalışılır” (Çakır, 2015, s. 152). Böylece erkeklerle, çocukluktan itibaren, zayıflıkla ilişkilendirilen duygularını gizlemeleri öğretilmektedir (Bozok, 2011, s. 74).

“Dokuzuncu Hariciye Koğuşu”ndan alınan aşağıdaki örnekte 14-15 yaşlarında bir delikanlı dizindeki rahatsızlıktan ötürü acı çekmektedir. Alınan bölümde delikanlının acısını ve üzüntüsünü annesine belli etmemek için gayret gösterdiği anlaşılmaktadır:

Gayret ederek konuşmaya başladım:

— Bu akşam Erenköyü’ne gideceğim... Yarın öğleden evvel fakülteye gideceğim. Mithat Bey, oradadır. Bir kere de o görsün, belki öteki operatörlere de gösterir de konsültasyona benzer bir şey yaparlar (Dikey, s. 79).

Sosyal statü

“Sosyal Statü” başlığında metinlerdeki erkek figürleri sınıf, milliyetçilik, entelektüelizm; bilimsel, teknik, edebi yetenek ile inançlar bakımından değerlendirilmiştir. Buna göre erkekliğin sınıfsal, milliyetçi tutum, entelektüellik, bilim ve teknolojiyi kullanma, buna olanak sağlayan öğrenmeye dayalı merak duygusu ve yenilikçi olma davranışı, edebiyat ve sanatla ilgilenme, maceracı ve rekabetçi özellikleri, erkekler arası grup dayanışması, erkek ittifakı ile inanç değerleri ve dindarlık bakımlarından inşası ortaya konmuştur.

Türkiye’de beyaz yakalı erkekliğin hegemonikleştiğini, idealleştiğini, normatifleştiğini söylemek mümkündür (Özbay, 2013, s. 194). Öyleyse kentli erkeklik hegemonik erkekliğin durduğu sınıf olarak düşünülebilir. Araştırmamızda “Ödevsiz Gezegen” metnindeki Ali, “Dük Oldu Hödük” metnindeki baba, “Sahibini Arayan Keman” metnindeki baba, “Gül Kokardı

Babaannem” metnindeki Tarık hegemonik erkeği sınıfsal açıdan tarif edebilecek örneklerdir. Bu erkekler profesyonel işleri olan, aylık gelirleri iyi düzeyde, en azından ev sahibi, evli, çocuk sahibi, çalışan bir kadınla evli, kentli erkeklerdir. Bu erkekler hegemonik erkeklerdir, kurallara uydukları müddetçe bunun faydasını görür ve toplumdaki kıymetlerini arttırmaları.

Hasan Kamacı ve Emine Hanım hala-dayı çocuklarıydılar. Birlikte büyüdüler, birbirlerini sevdiler ve 1983'te evlendiler. Hasan Bey öğretmen olmuş, ailesiyle İstanbul'a yerleşmişti (Dörtel, s. 23).

Vitrine koyulan kemana herkes hayran kalır ve bir gün, bir adam onu oğluna doğum günü hediyesi olarak alır (MEB, s. 88).

Milliyetçilik, militarizm, güç ve şiddet birbirine eklenmiş unsurlardır. Erkek egemen kültüre çok sonradan dâhil edilen milliyetçilik olgusu hegemonik erkekliğin değerlerinden biri olagelmıştır. Millet, korumak ile “görevli” erkek için korunacak varlıklardan biridir. Bunun derecesi erkekliğin derecesi hakkında da fikir verir. Sözüm ona milliyetçilik erkeklikse, koyu milliyetçilik çok daha fazla erkeklik demektir.

Türk milliyetçiliğinin temelinde ordu-millet miti yatar (Özekici, 2014, s. 95). Buna göre Türklerin en belirleyici özellikleri iyi asker olmalarıdır. Bu bağlamda milliyetçilik, militarizm, erkeklik ve şiddet birbirine bağlanır. Türk milliyetçiliği bir erkek kimliği kurmaktadır.

Eskiden beri birçok Türk boyunun, birçok şahsın adları ağaç adıdır (Dikey, s. 11).

Türklerin misafirseverliği bütün dünyada meşhurdur (Dikey, s. 41).

...Paşa gibi buram buram Türklük kokan, Türk kimliği taşıyan bir sözü, disko gibi bir yer için ad olarak kullanmak uygunsuzluğu... (Meram, s. 28).

Hegemonik erkeklik milliyetçiliğin yanında milliyetçiliğe bağlı değerleri de içselleştirmeyi gerektirir. Erkeğin dil, tarih, kültür, coğrafya gibi milliyeti somutlaştıran unsurlara karşı hassasiyeti ve zaafı olmalıdır.

Yoğun yöresel özellikleri ve baskın mahallilik unsurları ile donanmış bu müziği yöresinin dışına çıkarmış, ülke genelinde ve hatta yurt dışında bilinmesini ve tanınmasını sağlamıştır (Dikey, s. 52).

Erkek politik olarak aktif olmalıdır. Siyasi parti üyesi olmasa bile, bir politik fikri olmalı, politik fikirleri konusunda mümkünse tutucu olmalı, en azından ailede hangi partiye oy verileceğini belirleyecek kişi olacak kadar politikadan anlamalıdır. Selek'e (2010, s. 23) göre de “erişkin erkek tıpkı spor gibi siyasetten de en azından biraz anlamalı, hemcinsleriyle bir araya geldiğinde en azından ‘Bunların hepsi şerefsiz’ gibi birkaç söz söyleyebilmelidir”.

Çok kan akacağa benzer... Büyük devletler, aralarında pay etmişler topraklarımızı. Fransızlar, Adana'ya sevkîyat yapacaklarmış, sonrasında yeni birlikler gelecekmış (MEB, s. 38).

Alınan örnekte Duran'ın babası Kurtuluş Savaşı'nın seyriyle ilgili fikirlerini ve bilgilerini karısıyla paylaşmaktadır. Politik bir durumla ilgili haberi, fikri, bilgisi olan erkek karakterdir.

Bilgi sahibi olan erkektir. Medeniye karşı ilkel, zihne karşı beden, akla karşı doğa ikiliklerinde erkek birinci grupla özdeşleştirilir; medeni olan, zihni ve akli temsil edendir. Şu halde bilgi de erkeğe mahsustur. Bilen, danışılan, yol gösteren, fikir veren, öğreten erkektir.

Dede Korkut Hikâyesi'nden alınan aşağıdaki alıntıda Kan Turalı'nın bilgi sahibi olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca hikâyelere adını veren, tüm hikâyelerde akıl danışılan, fikir sorulan; hikâyenin sonunda iyi dileklerde bulunan, dua eden, çocuklara isim veren Dede Korkut, yaşlı ve bilge bir erkek semboldür:

Kan Turalı'yı alıp meydana getirdiler. Kan Turalı bilgi, görgü sahibi bir yiğitti (Meram, s. 103).

Dedem Korkut gelip neşeli havalar çaldı. Destan söyledi (Meram, s. 107).

Güç, akıl, aktiflik, çatışmadan kaçmamak, şiddet uygulayabilmek, rekabet becerisi ve başarı tutkusu, teknolojik bilgiye ve uzmanlığa sahip olmayı istemek erkeklikle ilişkilendirilmektedir (Özekici, 2014, s. 25). Bilgiyle ilişkili olan teknoloji de erkeklerle ilişkilendirilmektedir. Toplumsal cinsiyetin erkekleri meslek seçiminde teknik alanlara yönlendirilmesi örneğin mühendisliğin “erkek işi” kabul edilmesi de bununla ilgilidir. Aşağıdaki bölüm emekli olduktan sonra yumurta boyama sanatı ile ilgilenmeye başlayan Yusuf Eygören adlı sanatçının bir demecinden alınıştır. Yusuf Eygören'in işinde profesyonelleşmek için interneti ve teknolojiyi kullandığını görmekteyiz:

Mesela led ışık, internet yoktu o zamanlarda. Bu kadar güzel olmayacaktı yaptıklarım belki de (MEB, s. 81).

Meraklı olmak dişil özellik olarak kabul edilmektedir (Saatçioğlu ve Sabuncuoğlu, 2016, s. 450). Fakat buradaki merak ile başkalarının özel hayatlarına duyulan merak duygusu kastedilmektedir. Toplumsal cinsiyetin belirlediği üzere “küçük dünyası” içinde kadın merak gibi önemli bir niteliği en fazla böyle basit bir şeye, “dedikodu yapmak” için yönlendirebilir. Erkeğin merak duygusu ise öğrenmeye ilişkindir. Bu, bir bilimcinin ruhundaki araştırma, gerçeği ortaya koyma, bilinmeyeni keşfetme özelliklerini tetikleyen “merak”tır.

Biraz bakınca başkalarının da gözleri kamaşıyor muydu? O korkunç sarılığın içindekileri kendisi gibi merak edenler var mıydı? (Meram, s. 49).

Kadın ve erkekliğin sosyal kuruluşunda kadın geleneği sürdürmekle görevlendirilendir. Kadın, kuralları erkekler tarafından belirlenen geleneği, örf, adet ve aneleri yetiştirdiği çocuklara öğretmekle sorumludur. Geleneğin dışında, geleneğe aykırı kişilik özelliklerine sahip çocukların bu davranışlarından iyi yetiştiremediği gerekçesiyle anne suçlanır. Kadından değişmesi, bir yeniliğe öncülük etmesi beklenmez. Bunlar erkekliğin özelliklerindedir. Dil kursuna yazılma kararı alan Karagöz ve Hacivat öğrenen, kendini yenileyen ve değiştiren erkeklige örnektir:

Karagöz: Ahdım olsun, bu sene kurs başlar başlamaz hemen kaydolacağım.

Hacivat: Ben de yazılacağım. Beraberce öğreniriz. Arada sırada oyunumuzu Almanca da oynarız (Meram, s. 108).

Kamusal tüm alanlarda oluşu gibi sanat alanı da erkeğin alanıdır. Kadınların sanattan, edebiyattan, tiyatrodan, şiirden anlamayacağı ön yargısı “Öyleyse tarihte neden bir kadın Shakespeare örneği yok?” sorusu ile somutlaşmaktadır.

Şairim şair olmasına/ Canım kurban şiirin gerçeğine, hasına/ İçersine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum (Dikey, s. 66).

Türk edebiyatında Sait Faik Abasıyanık, hikâyelerinde, insanların dışında, başka varlıklara, bilhassa balıklara ve kuşlara karşı büyük bir ilgi göstermiştir (Dikey, s. 83).

İncecik, kırılmaya pek müsait olan yumurta kabukları, Yusuf Eygören'in maharetli ellerinde birer sanat eserine dönüşüyor (MEB, s. 78).

İlk örnekteki şiir bir erkek şair olan Bedri Rahmi Eyüboğlu'na aittir. Sonraki örnek ise Sait Faik'in biyografisinden alınmıştır. Son örnek de yine bir erkek sanatçı ile yapılan röportajdan alıntıdır.

Hegemonik erkeklik tartışmaları, genel olarak kadın ve erkek için belirlenmiş olan cinsiyet rollerine ilişkin eleştirel bir bakışı ifade etmektedir. Erkek davranış normları, cesaret, saldırganlık, bağımsızlık, egemenlik, teknolojik beceri, grup dayanışması, macera, zihinsel ve bedensel dayanıklılık gibi değerler üzerine kuruludur (Çakır, 2015, s. 2). Macera, eril özellikleri temsil eden kavramlardır (Saatçioğlu ve Sabuncuoğlu, 2016, s. 450).

Tarık Boğazi'ni geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ıssız adalardan vergiler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisi ile yenmişti. O zamanlar Türkelinde namı dillere destandı. Padişah bile kendisini saraya çağırılmış, maceralarını dinlemişti. Çünkü o, Hızır Aleyhisselam'ın gittiği diyarları dolaşmıştı. Öyle denizlere yelken açmıştı ki üzerinde dağ büyüklüğünde büyük buz parçaları yüzüyordu. Sanki oralar başka bir dünya idi (Dörtel, s. 70).

Rekabet ilişkileri, erkekler arası güç ve iktidar mücadelelerinden biridir. Rekabet, üstün gelme adına gösterilen çabadır ve bu çaba süreklidir. Üstün gelme arzusu hegemonyaya içkindir.

İki kürek kemiğinin üstüne boğa dik durdu. Ne oğlan yener, ne boğa yener! (Dikey, s. 104).

Bu azimle girdi güreşlere ve rakiplerini çatır çatır yendikten sonra finalde Rus ile karşı karşıya kaldı (Dörtel, s. 98).

Metinlerden alınan bu bölümlerde rekabet; savaş, dövüş ve spor ile ilişkili olarak verilmektedir. Rekabet politika ve ekonomide de geçerlidir ve tüm bu alanlar “erkek alanı” olarak belirlenmiştir.

Erkeklik farklı kategoriler içerse de erkeklerin kendi aralarında bir dayanışma halinde olduklarına, daha doğrusu böyle bir eğilim içinde davrandıklarına dair örnekler mevcuttur. Bu dayanışma “kategoriler üstü” bir nitelik taşır. Erkeklerin, tıpkı “kız kardeşlik” olgusunda olduğu gibi bir “erkek kardeşliği” farkındalığı ile hareket ettikleri söylenebilir.

Bir ara: “Biz de bir şeyler yapsak olmaz mı?” dedim. Ümitsizce cevap verdi muhtarın oğlu: “Ne yapacağız ki?” Heyecanım artmıştı. Arkadaşlarım da fark ediyordu bunu. Muhtarın oğlunun ümitsizliği bile benim heyecanımı görünce meraka dönüştü. Herkes: “Hadi söyle!” dercesine gözlerimin içine bakıyordu. “Raylar” dedim, “Rayları halledelim.” Kimse bir şey anlamadı. “Nasıl yani?” dedi, amcamın oğlu. “Ne yapacağız ki rayları?” (MEB, s. 40).

Yukarıdaki bölüm Kurtuluş Savaşı döneminde geçen bir öyküden alınmıştır. Metnin kahramanı Duran ve arkadaşları düşman kuvvetlerinin eline geçmiş olan tren raylarını sabotaj ederek düşmanın köylerine daha çok asker getirmesini engellemiş ve böylelikle hem cephedeki abi ve babalarına yardımcı olarak onlarla bir dayanışma sağlamış hem de kendi aralarında organize olarak bir erkek ittifakı kurmuştur.

Hegemonik erkekliğin üretiminde dini inanışların payı büyüktür. Türkiye’de hegemonikleşen erkeklik içinde İslam’dan öğeler bulunmaktadır (Özbay, 2013). Hegemonik erkeklik Türkiye’de İslam’ı içermekte, özellikle Sünnilik referansı güçlü bir erkeklik vurgusu yaratmaktadır. İncelediğimiz ders kitaplarında İslam’a özgü kelimelerin yer aldığı örnekler

belirlenmiştir. Bu örneklerden erkek karakterlerin doğrudan belirtilmese de Müslüman ve Sünni oldukları anlaşılmaktadır. Erkek karakterler sure bilmekte, abdest alıp namaz kılmakta, camiye gitmekte, zor durumda kaldıklarında Allah'a ve Peygamber'e sığınmaktadırlar:

Eee... Unutmadın değil mi İhlas suresini (Dikey, s. 62).

Zevk sahiplerince bilinsin ki Bursa'nın yiyecek, içecek satıcılarının hepsi Müslümandır (Meram, s. 80).

İncelediğimiz kitaplarda Sünni İslam'ın ve Sünni İslam'a ait unsurların bolca yer alğını görüyoruz. Buradan hareketle ders kitaplarının Türkiye için geçerli olan hegemonik erkekliği, çerçeve ve kurallarına uygun bir biçimde ürettiğini söyleyebiliriz.

Askerlik, disiplin ve itaat

“Askerlik, Disiplin ve İtaat” başlığı altında savaşıcı erkek miti ve egemenlik incelenmiştir. Selek'e (2010, s. 19) göre, Türkiye'de geleneksel olarak kabul gören erkeklik kademesine varmak için gereken aşamalardan biri askerliktir. Askerlik deneyimi erkek kimliği inşa edici işleve sahiptir. Erkekler, çocukluktan çıkarak ağlamamayı, otoriteye itaat etmeyi, militarist düşünce tarzını, nihayetinde kendi otoritesine itaat edecek bir kadına ve çocuklara hükmetmeyi askerlikte öğrenmektedirler. Metinler aracılığı ile bu bölümde askerlik ritüelleri, savaşıcı erkek miti, vatanseverlik, disiplin, otoriteye itaat gibi başlıklardan hareketle askerlik ve hegemonya arasındaki bağ ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır.

Hegemonik erkeklik değerleri olan kahramanlık, korkusuzluk, cesaret, erdem sahibi olmak, acıya dayanıklılık, rekabetçilik, karar verme gücü, cinsel güce sahip olmak, kendini disipline etmek aynı zamanda “savaşıcı erkek” karakter özellikleridir. Sonuç olarak hegemonik erkeklik ile militarizm arasında güçlü bağlar bulunmaktadır.

Aşağıda incelediğimiz ders kitaplarından askerlik ve onun öğelerini içeren örnekler alıntılanmıştır:

Durmuş bir tepende okuduğum mektep,/ Askerlik ettiğim kışladır ötesi. (Dikey, s. 104).

Ömer Çavuş öne çıkıp selam verdi. Yüzbaşı eli tabancasında, çavuşa ve birliğe göz attı (Meram, s. 10).

Dedem eski bir gazi,/ Askerlik anıları hiç bitmez,/ Yaşadığı savaş sahneleri/ Gözlerinin önünden gitmez (MEB, s. 72).

Bütün toplumlarda savaş bir öz savunma biçimi olarak meşrulaştırılır. Savunma, koruma toplumsal cinsiyet rolleri açısından erkeğin görevleri olarak görülmektedir. Ailenin “doğal” koruyucusu erkek, ulusun da koruyucusu kabul edilir. Savaş, savaşmak, silahlanmak, askerlik, ordu gibi değerler dünya tarihinde çoğu kez kutsanmış ve bu kavramlara yüksek değerler atfedilmiştir (Çakır, 2015, s. 162).

Sabahın alaca karanlığında Dirse Han kalkarak yerinden doğrulup kırk yiğidini yanına alarak Bayındır Han'ın sohbetine geliyordu (Dikey, s. 33).

Ömer Çavuş öne çıkıp selam verdi. Yüzbaşı eli tabancasında, çavuşa ve birliğe göz attı (Meram, s. 10).

Erkekler yüksek otoriteye dayanan çağrışımlara sahipken kadınlar alt seviye otoriteyle ilgili çağrışımlara sahiptir (Çakır, 2015, s. 49). Otoriteyi kullanma gücü bağımsızlığı ve kendi hayatı hakkında söz sahibi olmaya dayanır.

Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Han Bayındır, yılda bir kez şölen verip Oğuz beylerini konuklardı (Dikey, s. 33).

Trabzon Bey'inin adamları, yedi ağaçlık bir mesafeye kadar onları karşılamaya geldiler (Meram, s. 103).

Fallosentrizm erkek egemen anlayışın temelinde yatan psikolojik algıdır. Bu anlayış, penis arzusunun her iki cinsten de evrensel ve merkezi bir arzu olduğu iddia edilir. Buna göre erkeğin “fallus”u bir çeşit egemenlik simgesidir. Arasında fallusla hem fiziksel hem işlevsel benzerlik ifade eden “silah” erkek hegemonyasının bir parçasıdır. Silah, savaş aracı olabileceği gibi gündelik kullanılan aletler hatta müzik aletleri olabilir:

Kılıcımdan mı gördü, soframdan mı gördü? Benden değersiz kişileri, ak otağa, kızıl otağa kondurdu. Benim suçum ne oldu ki kara otağa kondurdu, dedi (Dikey, s. 33).

Boğa ayaküstünde duramadı, düştü, tepesinin üstüne yıkıldı. Oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti (Dikey, s. 35).

Hayvan öldürmek, avlamak ya da kurban etmenin birer norm olarak onaylanması erkeğin şiddet davranışını hem yeniden üretir hem de pekiştirir. “Et yemek” de bir erkeklik aktivitesi sayılır. Adams’a göre (2010, s. 13), et yemek erkek egemenlikle ilişkilidir ve kadınlar ile insan olmayan hayvanları benzer ve birbirine bağlı şekilde konumlandırmaktadır. Et, erkeğin hakkı ve güç ihtiyacı olarak görülmektedir. Aşağıda avlanan, hayvan öldüren ve at binen erkek karakterler örneklendirilmiştir.

Av avladılar, kuş kuşladılar (Dikey, s. 36).

“Şimdi bu yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder. Kırk yiğit, bir bey kızı yüzünden ölecek.” Boğanın zincirini aldılar. Salıverdiler. Boğanın boynuzu mızrak gibiydi. Kan Turalı'nın üstüne hücum etti. Kan Turalı, boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki, boğayı arka üstü çökertti. Alnına yumruğu dayadı, meydanın dışına sürüdü. Ne boğa yenebildi, ne Kan Turalı yenebildi. Boğa küt küt solumaya başladı. Ağzı köpüklendi. Kan Turalı boğanın önünden çekildi. Boğa boynuzu üzerine düşüverdi. Kuyruğunu yere üç kere vurdu. Kemikleri un gibi ufalandı. Kan Turalı bıçağını çekti. Boğanın derisini yüzdü. Götürüp Trabzon Beyi'nin önüne attı (Meram, s. 104).

Erkeklerde mevcut olacak özellikler arasında bir norm olarak cesaret de sayılmaktadır. Cesaret bir erkeği korkusuz, gözü pek nihayetinde yiğit, kahraman yapacak motivasyonu sağlar. Cesaret erkeğin kendi erkekliğini ispat etmesini, başkalarının gözünde de keskin bir erkeklik imgesinin kurulmasını sağlar. Cesaret, doğrudan erkeklikle ilgilidir (Barutçu, 2013, s. 77).

İncelediğimiz ders kitaplarında erkek karakterlerin cesur, yiğit, korkusuz çizildiği ya da doğrudan yiğit, kahraman olarak anlatıldığı çok fazla örneğe ulaşmaktayız:

Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın,/ Sanatkârdın, denizler kadar engin;/ Kimsenin görmediğini görürdü (Dikey, s. 26).

O üç oğlan kaçtı, Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı, ak alanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana sürdü geldi. Diledi ki oğlanı helak kılsın (Dikey, s. 35).

Toplumsal cinsiyet rollerine göre erkek “doğal” olarak dövüşür, rakibine karşı kazandığı zafer sonucu ödülüne ulaşır; zafer kazanmak onu erkek yapar (Çakır, 2015, s. 49). Zafer, başarının tescilidir. Erkek zafere kadar mücadele etmeli, bu uğurda gerekirse ölmelidir.

Azminin peşinden giden erkeğin bu uğurdaki ölümü başarısızlığa, pes edişe tercih edilmekte hatta başarısızlığa karşı ölüm övülmekte, yüceltilmektedir.

Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız, daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur (Dikey, s. 11).

Sana borçluyuz ta derinden!/ Çünkü yurdumuzu sen kurtardın (Dikey, s. 26).

Askerlik hizmetinin zorunlu hale gelmesinin altında yatan sebeplerden biri savaştır (Barutçu, 2013, s. 83). “Haklı savaş” söylemi savaşın toplumsal meşruiyetinin göstergelerindedir. Bu haklılık, temelini vatanseverlikten almaktadır. Erkeklik savaş demektir (Çakır, 2015, s. 49). “Erkeklerin asker ve savaşçı olmaları hem erkeklik cinsiyetinin biyolojisiyle açıklanır, hem de vatani için savaşmanın gerektirdiği cesaret ve güç eril anlamlarla cinsiyetlendirilmiştir” (Çakır, 2015, s. 50).

Aşağıdaki alıntılarda savaşı çağrıştıran şehit, gazi, başkomutan, yüzbaşı, vatanseverlik, düşman, cephe gibi sözcüklerin bulunduğu örnekler yer almaktadır:

Tacüttevarih’te ise İnegöl ile Domaniç arasındaki “Kandilliçam” mevkiine, Osman Gazi’nin kardeşi Savacı Bey’in orada şehit olmasından ötürü bu adın verildiği yazılıdır (Dikey, s. 11).

Yüzbaşı, sevindi. Bunlar, silahlarının şerefini sonuna kadar korumaya kararlı sahici askerlerdendi (Meram, s. 11).

Sosyal olarak ulusun, vatanın, ailenin, kadının, çocukların koruyucusu erkektir. Bu “değerler” erkeğin “namusudur”. Koruma davranışıyla kontrol sahibi olan erkek aslında kendi “namusunu” kurtarmaktadır. Erkek namusu için dövüşmeli, savaşmalı, gerekirse ölmelidir.

Aşağıdaki örnekte silahın şerefle ilişkilendirilmesi ilginçtir. Burada erkek için silahın aslından yukarıda sayılan “değerleri” sembolize ettiği anlaşılmaktadır. Silahını koruyan erkek, vatanını ve kadınları koruyabilecektir.

Yüzbaşı, sevindi. Bunlar, silahlarının şerefini sonuna kadar korumaya kararlı sahici askerlerdendi (Meram, s. 11).

Ne edeceğiz, siz gelinleri, kızları, anaları, çocukları, gitmek isteyen erkekleri göç yoluna vuracaksınız. Ben de delikanlıları götürüp usulünce askere yazdıracağım. Savaş bitince kavuşuruz (Meram, s. 13).

Erkek, kendisi için “namus” demek olan varlıkları korumak adına sürekli tetikte olmalıdır. Bu, sürekli bir erkeklik ispatı için gereklidir.

Delikanlılık

Son başlık “Delikanlılık”ta ise erkek kahramanlar namus, şan, şeref, intikam duygusu, erdemlilik, ağırbaşlılık, dürüstlük, anne ve babaya saygı, yardımseverlik, erkekliği ile övünmek, lakabı olmak, argo kullanmak, devlet ve baba otoritesini tanımak, kadını kendisinden aşağı görmek vb. pratikler açısından incelenmiştir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre delikanlı, çocukluk çağından çıkmış genç erkek ve gençlere seslenme sözü olarak tanımlanmaktadır. Mecaz olarak ise sözünün eri, dürüst, namuslu kimse olarak verilmektedir (Türkçe Sözlük, 2005, s. 490). Delikanlılık, otoriter zihniyetten beslenerek kendi kimliğini düzgün karakter, ahlak ve dürüstlük temelinde tanımlamaktır (Çakır, 2015, s. 145). Delikanlı sözcüğü, gençlik dönemini tarif eder ve aslında cinsiyetsizdir. Ancak bu sözcük toplumsal olarak bir erkeklik niteliği olarak anlaşılmakta ve erkek yaşamının gençlik dışındaki dönemlerini de kapsayacak şekilde anlam genişliğine ulaşmaktadır. “Delikanlı adam” deyimini erkek pratiklerinin bir

toplamıdır. Bu toplamı şekillendiren kurallar ve yasaklar çocukluktan itibaren erkeğin omuzlarına bir yük olarak binmektedir. Delikanlılık zengin, modern, kentli, beyefendi, aydın/okumuş karşısında; mazbut, yoksun, geleneksel, dürüst, cahil olarak kodlanan delikanlılık kimliği sert erkek tipine gönderme yapmaktadır (Işık, 2004, s. 121-135). Kültürümüzde de her zaman olumlanan, takdir gören, beklenen bir özellik olmuştur (Yücel, 2006, s. 3). Türk masallarına, destan ve efsanelerine bakıldığında iyi erkeklerin başta gelen özelliğinin yiğitlik olduğu görülmektedir. Örneğin, Dede Korkut masallarında, yiğit olarak tanımlanan kişilerin cesur, fiziksel açıdan güçlü, gerektiğinde gözünü kırpmadan savaşa giren, kan dökmekten çekinmeyen ve bu konuda sınır tanımayan, ne olursa olsun intikamını alan, kimseye minnet duymayan ve fedakârlıktan kaçınmayan insanlar olarak gösterilmektedir (Akbalık, 2014, s. 117). Yine Türk boylarında çocuğa asıl adı bir kahramanlık gösterdikten sonra verilmektedir (Ergin, 2008, s. 59). İslamiyet sonrası Türk toplumlarının da yiğitliği kutsadığı görülmektedir. Eski Türklerde yaşam mücadelesinin bir gereği olarak ortaya çıkan yiğitlik kültürü, İslamiyet'in kabulüyle birlikte dini bir nitelik de taşımaya başlamıştır (Yücel, 2006, s. 9). Yiğitlik, delikanlılık imajının en başta gelen özelliklerinden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda delikanlılığın kültürümüzde bir norm olarak yer aldığı görülmektedir. Delikanlılık, namusu ve şerefi için yaşayan; intikam, öfke, şiddet duygularını içselleştirmiş; sert, ağırbaşlı, güvenilir, korkusuz, mert, sözünde duran, kadınları koruması gerektiğini düşünen, kadını obje olarak gören, erkekliği ile övünen, devlet ve baba otoritesine karşı gelmeyen, anneliği yüceleştiren bir setten oluşmaktadır. Bu bölümde incelediğimiz ders kitapları bu “idealler” ile birleştirilerek hegemonik erkeklik ve delikanlılık ilişkisine dair bulgulara ulaşılmıştır.

Erkeğin namusu ve şerefi sahip ve aynı zamanda korumakla yükümlü olduğu varlıklar üzerindedir. Erkek için kadın ve vatan namus demektir. Erkek “namusu” için yaşmalıdır. Alıntılanan örnekte bir obanın bir diğerinden “kız istemesi” ve “kızın verilmemesi” üzerine yaşanan gerginlik “onur meselesi” olarak anlatılıyor. İki obanın “yiğitleri”, “onur meselesi” yüzünden savaşıma eşğine geliyorlar:

Aramızda bir anlaşmazlık oldu, yiğitlerimiz bunu onur meselesi yaptılar. Elllerinden silahlarını alalım. Silah yerine birer sopa verelim (Meram, s. 108).

Erkek bedeni güç, saldırganlık ve dayanıklılık özellikleri üzerinden betimlenmektedir (Çakır, 2015, s. 136). Erkeğin “koruma görevi”, ona saldırganlık ve şiddete başvurma hakkı verir. Erkeğin öfkesi mazur görülür, kabalığı onaylanır. Bu bölüm için anahtar kelime olarak “kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek, öldürmek” sözcükleri seçilmiştir:

Varın getirin, öldüreyim, dedi. Böyle deyince Han'ım, o alçakların yirmisi daha çıkageldi (Dikey, s. 36).

Saygınlık, şan ve şöhret erkeğe erkek atalarından kalan değerlerdir. Erkek “adını” korumak ve sürdürmek için rakiplerine karşı mücadele eder. Saygı görmek erkekliği var eden motivasyonlardandır. Oğuz Han'ı Bayındır Han şanına layık bir biçimde yılda bir kez şölen vermektedir:

Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Han Bayındır, yılda bir kez şölen verip Oğuz beylerini konuklardı (Dikey, s. 33).

“Erkeklik gururu” erkek davranışları açısından pek çok olumsuzluğu tolere edebilecek bir argüman olarak sunulmaktadır. Örneğin günümüz mahkemeleri “erkeklik gururunun aşağılanması” erkek şiddetini meşrulaştırır bir sebep olarak görmekte ve cezayı hafifletirici bir unsur olarak değerlendirmektedir. Gurur, erkeklik değerlerinden biridir:

Birileri, bu büyük para için yarışmaya girerken Âkif Bey de "İşin içinde para var!" diye dehşete düşüyor, dolayısıyla da yarışmaya katılmıyordu (MEB, s. 29).

Evet o, Mehmet Âkif'ti. Bir ahlâk ve karakter abidesi olan Mehmet Âkif... (MEB, s. 30).

Delikanlılık hile yapmamayı, kavgadan kaçmamayı, arkadan vurmamayı gerektirir. Delikanlı erkek dürüsttür ve karşı karşıya kaldığı durumlarla ilgili erkeklik kurallarını yani "raconu" bilir ve buna bağlı davranır. Aşağıdaki örnekte boğa ile karşı karşıya kalan Dirse Han'ın oğlu kaçmaz, boğa ile dövüşür. Diğer üç oğlan kaçmıştır:

O üç oğlan kaçtı, Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı, ak alanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana sürdü geldi. Diledi ki oğlanı helak kılsın (Dikey, s. 35).

Delikanlı erkek söz verdiğinde bunu ölümü pahasına tutar, sözünü yerine getirir. Aşağıdaki örneklerin ilkinde bir çocuk oyunu olan çelik çomak oyununun söz verme, sözünde durma davranışlarını öğrettiği anlatılmaktadır. Diğer örnek "kız meselesi" yüzünden araya giren büyükler sayesinde savaşmaktan vazgeçip cirit oynayarak "hesaplaşacak" olan iki obanın yiğitleri sonucu kabullenmenin erkeklik gereği olduğunu bilmekte ve bunu birbirlerine hatırlatmaktadırlar:

Bir güzelliği de her şeyi anlamaya bağlamasıdır: ilk elin kimde olduğu, oyunun nerde, ne zaman biteceği uzlaşım ile belirtilir. Söz verme öğrenilir bu oyunda, sonuç ne olursa olsun sözünde durmaya alışır insan (Meram, s. 92).

Yenilen yenilgiyi kabul etsin. Böylece kan dökülmesin, derler (Meram, s. 108).

Delikanlılık zengin karşısında yoksulluğu, yoksunluğu, mazbutluğu refere eder. Dolayısıyla delikanlı erkek, kendisi gibi mazlumdan yana olmalı, paylaşmayı bilmeli, yardımsever olmalıdır. Hoca Bakkal kendisinden yardım isteyen mahalleliye ne yapar eder uygun bir malzeme bulur, yardım eder:

Eşeler kıyıyı köşeyi, uygun bir malzeme bulursa verirdi... "Para istemez." Envanterinde yoktur çünkü. Dükkânının ıvır zıvır işleri için şahsi yedeğidir; esirgemez (Dikey, s. 59).

Esnaf, falancanın bir müşkülü için yardımlaşır çarşıda; örneğin bir sakat arabası alınacaktır, olur a para denklenemez, Hoca Bakkal'a bir kez daha gelinir, eksikliği tamamlardı... (Dikey, s. 61).

Delikanlı erkek maddi veya fiziksel olarak kadından yardım istemez, kadının yardım teklifini kabul etmez; "maço" olarak adlandırılan geleneksel erkek tarifine uygun davranışlar gösterir.

Örnekte Kan Turalı insanların, evlenmek istediği "kızın" sözü ile hareket ettiğini düşünmelerinden ve vahşi bir deveyi "kızın" yardımıyla alt ettiğini söyleme ihtimalinden ötürü kaygı duymakta, bu yüzden deveyi tek başına yenebilmek için Allah'tan yardım istemektedir:

Kan Turalı, ayağa kalktı. Haykırdı: "Şimdi ben bu devenin burnuna yapışınca o kızın sözüyle yapıştı derler. Yarın Oğuz eline haber varır; devenin elinde kalmıştı, kız kurtardı derler. Yiğitler kolca kopuzumu çalın, beni övün. Yaradan Yüce Allah'a sığındım, bir erkek deveden kaçayım mı? İnşallah bunun hesabını görürüm." (Meram, s. 105).

Delikanlılık erkeklik ile övünmeyi gerektirir. Delikanlı erkek kadınlardan farklı ve üstün olduğunu, bazı zorunluluklar ve vazifelerle birlikte kadına göre ayrıcalık sahibi olduğunu

bilir. Gazi Paşa'nın anlatıldığı bir şiirden alınan aşağıdaki dizelerde “erkekçe emirler” denilerek erkeklik yüceltilmektedir:

Bir alınıp bir verilen tepelerin ardında/ Erkekçe emirlerin peşisıra Paşam,/ Bir o yana, bir bu yana dolaşır (Meram, s. 45).

Delikanlı erkek yalnızca kadınlardan değil diğer erkelerden de yardım istemez. Başına gelebilecekleri göze alarak kendi sorununu kendisi çözmeye çalışır. Dirse Han'ın oğlancığı boğa ile güreşmektedir. Yenişemezler. Oğlan yardım istemek yerine düşünür, kendisi çözüm bulur ve boğayı yener:

Oğlan düşündü. Der: “Bir dama direk vururlar, o dama destek olur; ben bunun alınına niye destek olup duruyorum?” dedi (Dikey, s. 35).

Hata yaptığında kabul etmek yine bir erkeklik davranışı olarak düşünülmelidir. Hatasını kabul edip özür dileyen erkek güvenilir ve saygın bir imaj kazanır:

Lütfen oğlum! Ben özür dilerim. Anne babalar da bazen hata yapabilirler. Sen haklıydın (Meram, s. 25).

Delikanlı erkek geleneksel hiyerarşilere boyun eğer. Erkeğin toplumsal olarak tanıdığı otorite devletken, özel alandaki otorite figürü babadır. Böylelikle zamanı geldiğinde bu hiyerarşileri boğun eğmekle sürdüren erkeğin kendisi de otorite sahibi olabilecektir:

Paşam, ben bunu yapamam, çünkü bu sözler ancak sizin söyleyebileceğiniz yüksek sözlerdir (Meram, s. 43).

Erkekliğini üstün gören, kadını cinsel obje olarak değerlendiren delikanlı erkek bakış açısı anneliği ise yüceltir. “Fedakâr annelik” söylemi anneliği babalıktan, atfedilen değer ve yüklenen sorumluluk açısından ayırır. Buna göre anne hayatını çocuklarına adayan kişi olmalıdır. Kadınların “fedakâr anne” ve “iyi eş” olmaları erkek hegemonyasını güçlendirir:

Annem beni yetiştirdi/ Bu ellere yolladı/ Al sancağı teslim etti/ Allah'a ısmarladı... (Meram, s. 11).

İdealize edilen annelik hegemonik erkekliğin sacayaklarından birini oluşturmaktadır. Kadının biyolojik anneliği neslin devamı demek iken sosyal annelik, var olan kurulu toplumsal düzenin geleceğini temin edecek neferleri organize eder. Bu yüzden annelik kutsanır, dini referanslarla da cennetin annelerin ayakları altında olduğu söylenir. Gelecek nesillerin ıslahından sorumlu tutulan anne, bütün hayatını buna adayacak, “saçını süpürge edecek” böylece kamusal düzende de yer almayarak kamunun bir norm olarak olması gerektiği gibi erkek alanı olagelmesine hizmet edecektir. Özel alana tıkkı, sistemin istediği insan tipini yetiştirmekle mükellef ideal anneler, hegemonik erkekliğin ekmeğine böylelikle çift kat yağ sürmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Foucault, iktidarla ilişkili bir bilgi alanının olmaması durumunda iktidarın da olmayacağını ifade etmektedir (Foucault, 2000, s. 65). İktidarların varlığı ve devamlılığı için bilginin kontrolü, eğitimi zorunlu kılmaktadır. Eğitim, insanları belli amaçlara göre yetiştirme işlevi görür (Uludağ, 2004, s.3). Dolayısıyla eğitim kurumları, toplumun iktidar ideolojisine basit yoldan iknasını sağlamaktadır. İktidarın hegemonya araçlarından biri olan eğitim, yine bu rolünün olağan sonucu olarak bünyesinde hegemonik öğeler taşır.

Connell hegemonik erkekliği, kadınlarla erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini sürdüren toplumsal bir yapılanma olarak tanımlıyor (Connell, 2017, s. 78). Sancar, hegemonik erkekliğin sadece kültürel pratikler ve geleneksel alışkanlıklar içine gömülü olan erkeklik davranışlarından oluşmadığını söylemektedir (Sancar, 2011, s. 17). Hegemonik erkeklik devlet, yasalar, aile, ordu gibi kurumlar tarafından yeniden üretilmektedir.

Araştırmamızın çıkış noktası olan “Ders kitapları hegemonik erkeklik üretmekte midir?” sorusuna, incelediğimiz Türkçe ders kitapları üzerinden cevap bulabildiğimizi düşünüyoruz. Buna göre belirlediğimiz altı temel başlıkla ilgili şu sonuçlara ulaştık:

Birinci temel başlığımız olan “beden imgesi: hegemonik erkeklik ve beden” başlığı erkeğin fiziksel, zihinsel ve ruhsal gücü, sporla ilişkisi, cinsel güç ile vücut ve giyim özelliklerini içermektedir. Metinlerde geçen erkek kahramanların baskın bir şekilde güç sahibi olarak çizildiği görülmektedir. Güç sahibi olmayan erkek karakterler ise güç sahibi olana itaat etmektedir. Ayrıca cinsel güç de erkeğin sahip olması gereken güç özellikleri içinde gösterilmektedir. Burada metinlerin erkeğin güç sahibi olması gerektiğine dair bir fikir içerdiği söylenebilir. Erkek karakterlerin sporla ilişkisi daha çok geleneksel sporlar (güreş, cirit) üzerinden verilmiştir. Bunun dışında özellikle erkek çocuk karakterlerin futbol ile ilgilendiğine dair bilgilere ulaşılmıştır. Fiziksel özellikleri bakımından erkeklerin hemen hepsinin kaslı, pazılı, sakallı, bıyıklı, boylu poslu özelliklerden en az birine sahip olduklarına dair bilgilere ulaşılmıştır.

İkinci başlık olan “sosyal hayat”ta erkek karakterlerin maddi gücü, mesleği ve mesleğine olan bağlılığı, titizliği, idealizmi; ayrıca fiziksel özellikleri ile ilgili nitelikler incelenmiştir. Erkek karakterlerin ev ve araba sahibi olduğu, Dede Korkut gibi daha geleneksel metinlerde han olduğu, şölen verecek zenginlikte olduğu görülmektedir. Yetişkin bütün erkekler iş sahibidir. Erkek karakterler doktor, mühendis, tüccar, zanaatçı, yönetici gibi erkeğe uygun görülen meslekler çerçevesinde çizilmiştir. Bu karakterler işlerine tutkuyla bağlı, çalışkan, üretken, idealist erkeklerdir.

Üçüncü başlık olarak belirlediğimiz “kimlik ve kişisel özellikler” bölümünde erkek karakterlerin yaş, milliyet, medeni durum, aile ilişkileri ile cinsel yönelimlerine bakılmıştır. Metinlerdeki bütün yetişkin erkeklerin heteroseksüel, evli, çocuk sahibi olarak betimlendiği görülmektedir. Yine erkek karakterlerin neredeyse tamamı Türk olarak anlatılmıştır. Başka milliyet kimliklerine sahip erkekler onaylanmayan davranışlarda bulunan ya da rakip olarak tasavvur edilen erkeklerdir. Örneğin “Son Kuşlar” metninde soyları tükenmekte olan kuşları avlayan Konstantin Efendi ya da milli güreşçimiz Yaşar Doğu’nun Rus rakibi onaylanmayan örneklerdir. Erkek karakterlerin yaş skalası değişmekle birlikte erkek çocuk karakterlerin başkahraman olduğu toplam 10 metin bulunurken kız çocuklarının kahraman olduğu üç metin bulunmaktadır. Bu üç metnin tamamı ise 5. sınıf ders kitabındadır.

Dördüncü başlığımız “sosyal statü” altında erkeklerin sınıfı, kültürel, sanatsal, politik yönleri ve inançları değerlendirilmiştir. Metinlerdeki erkek karakterlerin çoğu beyaz yakalıdır; şehirde yaşamaktadır. Edebiyat veya sanatla uğraşan, teknoloji bilen ya da kullanan, politik fikri olan; akıl danışılan, fikir veren haliyle bilgi sahibi olan hep erkek karakterlerdir. Metinlerde erkek karakterler birbiri ile yarışmakta, kendilerini ispat etmek için birbirleri ile rekabet etmekte; çıkarları ortaklaştığında birbirleri ile ittifak halinde davranmaktadır. Erkek karakterlerin neredeyse tamamının Sünni-Müslüman olduğu ayrıca makul ölçüde dindar oldukları anlaşılmaktadır.

Beşinci başlığımız olan “askerlik: disiplin ve itaat” bölümünde erkek karakterlerin militarizm ve egemenlik ile ilişkileri incelenmiştir. Buna göre çocuk ve yetişkin bütün erkek karakterler savaşçı erkek niteliğine sahip olmaya özenmektedir. Yine hepsi vatan için savaşmayı meşru bulmakta, vatan için ölmeyi, öldürmeyi olumlamaktadır. Özellikle “Atatürkçülük” ile “Milli Kültür” temaları altında verilen metinlerde erkekler silah kullanmaktadır. Erkek karakterlerin özellikle bu metinlerde yenilmez, cesur, korkusuz, yiğit, gözü pek, mert sıfatları ile betimlendiği görülmektedir. Yine bu erkekler at binmekte, hayvan avlamaktadır. Kahraman olarak çizilen bu erkek karakterler hem diğer insanlar hem de hayvanlar ve doğa üzerinde otoriterdir.

“Delikanlılık” adındaki son başlığımızda erkek karakterlerin diğer erkeklik pratikleri incelenmiştir. Buna göre erkek karakterlerin namus, onur, şeref konularında hassas oldukları anlaşılmaktadır. Bu erkekler şan, şöhret sahibi olmakla birlikte öfkelenen, sorunlarını kendileri çözen, kavgadan kaçınmayan, hile yapmayan, sözünde duran, güvenilir erkeklerdir. Ayrıca bu erkekler lakabı olan, argo kullanan, racon bilen erkeklerdir. Erkeklikleri ile övünür, kadınlardan üstün olduklarını bilirler; anneliği kutsal, kadınları korunması gereken varlıklar olarak kabul etmektedirler. Bununla birlikte erkek karakterlerin toplumsal hiyerarşilere itaat ettikleri görülmektedir.

Hegemonik erkeklik havuzumuzda yer alan cinsel meta, intikam, kendisi adam döverken yanındakini dövdürmeyen, ispiyonculuk, namertlik yapmayan, babasına karşı gelmeyen, kadını obje olarak gören hegemonik erkeklik nitelikleri ile ilgili veriye ulaşamamıştır. Özellikle cinsel meta, kendisi adam döverken yanındakini dövdürmeyen, kadını obje olarak gören bölümlerine ilişkin olarak metinlerde veriye ulaşamamasının, içinde buldukları yaş ve gelişim dönemi dolayısıyla, çocuklar için sakınca içerebileceği görüşünden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Hegemonik erkeklik Türkçe ders kitaplarında erkek karakterler üzerinden temsil edilmektedir. Bu karakterler aracılığı ile hegemonik erkeklik değerleri onaylanmakta, övülmekte ve yüceltilmektedir. Erkek karakterlerin hemen her niteliği erkek hegemonyası önerecek şekilde dizayn edilmekte, bu hegemonyayı norm olarak sunmaktadır.

Hegemonya bir sistem sorunudur. Bu çalışmanın konusu olan erkeklik hegemonyasının ve yine bu çalışma özelinde incelenen hegemonik erkekliğin dönüşmesi için köklü değişikliklere ihtiyaç vardır. Ders kitapları açısından ise atılacak bazı somut adımlar hegemonik erkekliği üreten önemli kanallardan en azından birinin bertaraf edilmesi demek olacaktır.

Ders kitapları öncelikli olarak cinsiyetçilikten arındırılmalıdır. Yapılması gereken, metin içeriklerinin erkek hegemonyası içermeyecek şekilde, kadın-erkek sosyal eşitliği gözetilerek kurgulanmasıdır. Ayrıca ders kitaplarında, idealize edilen “erkeklik imajı” bozulmalıdır. Bunun için de kitaplarda geçen erkek karakterler erkeklik tipleri açısından çeşitlenmeli, diğer erkeklik tipleri de kitaplarda yer bulmalıdır. Sunulan erkeklik tipleri biri diğerinden farklılaşacak şekilde övülmemeli, yüceltilmemelidir. Böylece çocukların “erkek” algısının kendi düşünce ve değer yargıları ile buluşması şansı yaratılmış olur.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu başta kadın, LGBTİ+, psikoloji ve sosyoloji dernekleri olmak üzere sivil toplum örgütleri ile birlikte hareket etmeli; ders kitapları bu şekilde organize olmuş bir ekibin ortak çalışmasının bir ürünü olarak hazırlanmalıdır.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi her iktidar kendi politik görüşleri odağında ders kitaplarına müdahale etmekte ve bu kitapların içeriğini belirlemektedir. Hegemonik erkekliğin bu politik görüşlerde ne derece yer bulduğu, ne oranda üretildiği kitapların iktidar dönemlerine göre incelendiği bir çalışma ile ortaya konabilir. Bu sebeple önceki dönemlere ait ders kitaplarının hegemonik erkeklik açısından incelenmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılacak böyle bir araştırma, bu konuda dönemler bazında bir karşılaştırma yapılması olanağı yaratacaktır.

Bu çalışmada Türkçe ders kitapları, hegemonik erkekliğin temsili açısından incelenmiştir. Çalışmanın kapsam ve sınırlılığı, diğer erkeklik tiplerinin ayrıntılı bir incelemesini olanaksız kılmıştır. Bu sebeple diğer erkeklik tiplerinin metinlerdeki temsili, ne oranda ve nasıl temsil edildikleri gelecekteki uygulayıcıların yapacakları çalışmalar dolayısıyla ortaya konacaktır.

Kaynaklar

- Adams, C. J. (2010). *Etin cinsel politikası feminist- vejetaryen eleştirel kuram*. G. Tezcan ve M. E. Boyacıoğlu (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Akbalık, E. (2014). Dede Korkut kitabında bir cinsiyet rejimi olarak “erkeklik”. *Türkbilgi Dergisi*, 27, 105- 119.

- Akça, E. ve Ergül, S. (2014). Televizyon dizilerinde erkeklik temsili: Kuzey Güney dizisinde hegemonik erkeklik ve farklı erkekliklerin mücadelesi. *Global Media Journal: TR Edition*, 4(8), 13-39.
- Akça, E. ve Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: feminist çalışmalardan hegemonik erkeklığe. İ. Erdoğan (Yay. haz.). *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* (Birinci Baskı) içinde (s. 12-39). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Atay, T. (2004). Erkeklik en çok erkeği ezer. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Güz(101), 11-30.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. İstanbul: SOGEP Yayınları.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Oxford: Polity Press.
- Connell, R. W. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. C. Soydemir (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Çakır, C. (2015). *Hegemonik erkeklığın yeniden üretildiği bir alan olarak spor medyası: spor haberlerinde erkeklik söylemleri üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çınar, E. K. (2013). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Demirel, A. ve Özbay, V. (2016). *İlköğretim Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: Dikey Yayıncılık.
- Erdal, N. (2016). *İlköğretim Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Ergin, M. (2008). *Dede Korkut kitabı-1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erikson E.H. (1968). *İdentity: Youth and crisis*. New York: W.W. Norton.
- Foucault, M. (2000). *Hapishanenin doğuşu*. M. A. Kılıçbay (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gökçe B. (2012). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Karaçam, M. Ş. (2015). *Vücut geliştirme alanında erkeklik kimliğinin inşasında besin desteği kullanımının yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Işık, N. E. (2004). Kültürel bir kimlik olarak delikanlılığın yükselişi. *Doğu Batı Dergisi*, 15, 121-135.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane defterleri*. K. Somer (Çev.). Ankara: Onur Yayınları.
- Oktan, A. (2008). Türk sinemasında hegemonik erkeklikten erkeklik krizine: Yazı-Tura ve erkeklik bunalımının sırları. *İletişim Journal*, 5(2), 152-166.
- Onur H. ve Koyuncu B. (2004). "Hegemonik" erkeklığın görünmeyen yüzü: sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101, 31-49.
- Özbay, C. (2013). Türkiye'de hegemonik erkeklığı aramak. *Doğu Batı Dergisi*, 63, 185-204.
- Özekici, M. (2014). *Türkiye'de hegemonik erkeklik olgusu ve Serdar Akar filmleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Plumwood, V. (2004). *Feminizm ve doğaya hükmetmek*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Saatçioğlu, E. ve Sabuncuoğlu, A. (2016). İdealize edilmiş erkek bedeninin bir reklam çekiciliği olarak kullanımına yönelik bir araştırma. *Global Media Journal: TR Edition*, 12, 434-456.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: imkânsız iktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarbay, A. (2015). *İlköğretim Türkçe 7 ders kitabı*. İstanbul: Meram Yayıncılık.
- Selek, P. (2010). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşek, S. (2012). *Türk eğitim sisteminin yapısal özellikleri bağlamında 1980 sonrasında Türkiye'de eğitim iktidar ilişkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Tetik, N., Zorlu, N., Türker, H. ve Polat, Z. (2016). *Ortaokul ders kitabı Türkçe 5. Sınıf*. Ankara: MEB.
- Topçu, Ş. (2012). *1980 sonrası Türk öykülerinde erkek ve erkeklik olgusu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

- Türk, B. (2007). Eril tahakkümü yeniden düşünmek: erkeklik çalışmaları için bir imkân olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 112, 119-146.
- Türk Dil Kurumu, (2005). *Büyük Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uludağ, Z. (2004). *Modernizm sürecinde antipedagoji ve kritik*. İstanbul: Değişim Yayınevi.
- Yücel, E. (2006). *Güç ilişkileri açısından delikanlılık kavramlaştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Extended Abstract

Introduction

Hegemonic masculinity is one of the four masculinity types of Connell's (1995, p. 90) classification. Connell states that men who are part of this category also suppress the rest of the male categories along with women. This group of men with the least number of masculinity categories, is in a state of constant renewal, keeping up with the changes that the system demands. Hegemonic masculinity exists and is reproduced continuously by social institutions. Especially in the fields of media and education, studies about the representation of hegemonic masculinity have recently come into prominence. In this study; the reading, listening and free reading texts in the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish language textbooks of the 2016-2017 academic year were examined in terms of hegemonic masculinity representation. The results are presented in terms of on whether or not secondary school Turkish textbooks represent hegemonic masculinity, in which way and how they represent it.

The research questions are:

1. Which hegemonic masculinity traits take place in the texts in the secondary school Turkish textbooks?
2. How is hegemonic masculinity represented in texts in secondary school Turkish textbooks?

Method

One of the qualitative research methods content analysis was used in the research. Content analysis can be defined as a set of methodological tools and techniques applied to a wide variety of discourses (Bilgin, 2006, p. 1). Content analysis that is widely used in social sciences is a research technique that is expected to make meaningful deductions and give reliable results from the data in a message (Gökçe, 2012, s. 85). Here is what we need to do; instead of the apparent, easily understood content at first sight; to reveal its hidden content. Therefore, content analysis is a second reading in the message to determine the texts that affect the individual without being seen (Bilgin, 2006, p. 1).

The population of study includes all Turkish textbooks that the Ministry of Education has allowed to be taught in secondary schools during the 2016-2017 academic year. The subtype of the purposeful sample in the research called "sample of typical units (guided sample)" was used (Gökçe, 2012, p. 121). Reading, listening and free reading texts were selected from the secondary education Turkish textbooks distributed by the Ministry of National Education for 2016-2017 academic year including 5th grade Turkish textbook MoNE Publications, 6th grade Turkish textbooks Dörtel Publications, 7th grade Turkish textbooks Meram Publications, and 8th grade Turkish textbook Dikey Publications.

A total of 127 texts, 36 from the 5th grade textbook, 31 from the 6th grade textbook, 30 from the 7th grade textbook and 30 from the 8th grade textbook, were examined. Selected texts are diversified as stories, novels, poems, plays, essays, memories.

In data analysis, categorical analysis was used among content analysis techniques. The categories reached in the research were determined as a result of a large literature review related to hegemonic masculinity. Moving from qualifications that embody these the hegemonic masculinity definitions achieved through this literature review a "hegemonic masculinity pool" was achieved that constituted the framework of the study.

This pool, which includes the qualities described as a set of hegemonic masculinity images during the literature survey, contains 6 basic topics including “body image”, “social life”, “personal characteristics”, “social status”, “military discipline and obedience”, and “delikanlılık”. The textbooks, were examined under these 6 main topics together with their sub-topics.

Results and Discussion

The following conclusions have been achieved with respect to the six core topics identified in the textbooks examined:

The first topic is “the body image: hegemonic masculinity and the body” contains the physical, mental and spiritual power, relationship with sport, sexual power, and clothing. It is seen that the male characters in the texts are drawn dominantly as power holders. Non-power-bearing male characters obey the power-bearers. The relation of the male characters to the sport is mostly given over traditional sports (wrestling, javelin). Apart from that, information has been obtained especially about boy characters' interest in football. In terms of their physical properties, information has been obtained that almost all of the men have at least one of the muscular, hairy, bearded, moustache, and ell-proportioned features.

In the second topic, “social life”, qualifications related to male characters' financial strength, profession and loyalty to their profession, meticulousness, and idealism are examined. It is seen that the male characters are possessed of houses and cars, in the more traditional texts such as Dede Korkut, main male characters are the “han” and have the richness to give a feasts. All adult men have business. The male characters are drawn in the context of occupations suitable for the male, such as doctor, engineer, merchant, artisan, manager. These characters are passionate to their jobs, hardworking, productive, and idealistic men.

In the third topic named “identity and personal characteristics”, male characters were examined for their age, nationality, marital status, family relationship and sexual orientation. It is seen that all adult men in the texts are described as heterosexual, married and have a child. Again almost all of the male characters are described as Turkish. Men with other national identities are men who are found in unapproved behaviours or conceived as competitors.

Under the fourth topic named “social status”, the class, cultural, artistic, political aspects and beliefs of men are evaluated. Most of the male characters in the texts are white collared and lives in the city. It is always the male characters who are engaged in literature or art, who know or use technology, who have political ideas, who are consulted with intelligence, who have knowledge. In texts, male characters compete with each other to prove themselves; they are allied with each other when their interests are shared. It is understood that almost all of the male characters are Sunni-Muslim and reasonably religious.

In the fifth topic, “military service: discipline and obedience”, the relationship between male characters and militarism and sovereignty has been examined. Accordingly, all child and male adult characters are courage to have a warrior male character. Again, they all find it legitimate to fight for the homeland and to die for the homeland. Especially in the texts given under the themes of “Ataturkism” and “National Culture”, men use arms. Men are presented as riding horses and hunting animals. These male characters drawn as heroes are authoritarian to both other people and animals, and nature.

In the last topic named as “delikanlılık”, other masculine practices of male characters have been examined. According to this, it is understood that male characters are sensitive to honour. These men are men who have fame, who solve their problems themselves, do not refrain from fighting, do not cheat, stand up, and trustworthy men. In addition, these men have nickname, slang, and they are men who know the rules of “delikanlılık”. They boast with their masculinity, they know that they are superior to women; they regard the mother as holy, women as assets to be protected. However, male characters seem to obey social hierarchies.

Hegemony is a system problem. There is a need for radical changes in the transformation of the hegemonic masculinity which is the subject of this work. From the point of view of the textbooks, some concrete steps to be taken will mean the elimination of at least

one of the important channels producing hegemonic masculinity. Textbooks should be primarily free from sexism. What needs to be done is that the textbook contents should be constructed in such a way that they do not contain male hegemony and take into account the gender equality of women and men.